

AUTEURS

Suzan de Winter-Koçak
Mariam Badou

Kennisplatform
Integratie &
Samenleving

Schoolloopbanen van jongeren met een migratieachtergrond

januari 2020

Inhoud

	Samenvatting	3
	Leeswijzer	5
	Inleiding	6
	Methode van onderzoek	7
1	Primair onderwijs	9
2	Voortgezet onderwijs	12
3	Middelbaar beroepsonderwijs (mbo)	15
4	Hoger beroepsonderwijs (hbo) en wetenschappelijk onderwijs (wo)	19
5	Verschillen tussen jongens en meisjes	25
6	Arbeidsmarktpositie	29
7	Aanbevelingen vanuit de onderwijsprofessionals	31
8	Conclusie en Discussie	33
	Literatuur	35

Samenvatting

Hoewel het onderwijsniveau van jongeren met een migratieachtergrond in de afgelopen decennia gestaag is toegenomen, blijven er verschillen bestaan tussen de in-, door- en uitstroom in het onderwijs van jongeren met een migratieachtergrond en die van jongeren zonder migratieachtergrond. Zo vallen jongeren met een migratieachtergrond vaker uit op school en doen zij gemiddeld langer over het voltooien van een studie. Deze verschillen worden regelmatig in verband gebracht met de sociaaleconomische status (SES) van de gezinnen waar de jongeren met een migratieachtergrond uit komen, maar er is ook sprake van een 'onverklaard verschil'. Ook als zij hoogopgeleide ouders hebben, blijven hun schoolprestaties achter vergeleken met leerlingen zonder migratieachtergrond met hoogopgeleide ouders.

Vanuit het veld ontving Kennisplatform Integratie & Samenleving (KIS) signalen dat er behoefte is aan actualisering en aanvulling van bestaand onderzoek naar de schoolloopbanen van jongeren met een migratieachtergrond. Vanuit de portaalfunctie van het programma is besloten om de meest actuele landelijke data over de schoolloopbanen van jongeren met een migratieachtergrond te verzamelen en deze aan te vullen met regionale kwantitatieve gegevens waarbij individuele schoolloopbanen longitudinaal zijn gevolgd (jongeren in Rotterdam, Amsterdam en Den Haag). Daarnaast concludeerde KIS dat er tot op heden weinig aandacht is voor het perspectief van onderwijsprofessionals, onderwijskundigen en pedagogen op dit thema. Aanvullend zijn de belangrijkste bevindingen uit de kwantitatieve gegevens om deze reden voorgelegd aan onderwijsprofessionals, onderwijskundigen en pedagogen. Hun is gevraagd in hoeverre zij de resultaten uit de kwantitatieve data herkennen en tegenkomen in de praktijk. Daarnaast is gevraagd welke mogelijke factoren en/of verklaringen er, volgens hen, zijn voor de verschillen in schoolloopbanen van jongeren met en zonder migratieachtergrond.

Uit de interviews met onderwijsprofessionals, onderwijskundigen en pedagogen komen in totaal twaalf mogelijke verklarende factoren naar voren voor de verschillen (zie onderstaande tabel). "Taalachterstand" en "beperkte ouderbetrokkenheid" staan met stip bovenaan. Deze worden op alle onderwijsniveaus genoemd. Ook valt op dat de meeste verklarende factoren (zie onderstaande tabel) betrekking hebben op een tekortkoming van het individu en/of zijn of haar omgeving (de factoren in het geel). In mindere mate noemen de professionals factoren die te maken hebben met het functioneren van onderwijsprofessionals en/of het onderwijssysteem.

Verklarende factor	PO	VO	MBO	HBO/ WO	Totaal
Taalachterstand	●	●	●	●	4
Beperkte ouderbetrokkenheid	●	●	●	●	4
Beperkte algemene kennis van jongere	●	●			2
Drukke thuisomgeving		●		●	2
Bijbaantjes		●		●	2
Zorgtaken			●	●	2
Geen goede studiekeuze gemaakt			●	●	2
Multiproblematiek			●		1
Voelt zich niet thuis op school			●	●	2
Onder advisering	●				1
Beperkte doorstroom mogelijk		●			1
Vooroordelen docenten			●		1

Desondanks formuleren zij vooral aanbevelingen voor aanpassingen die onderwijsprofessionals en onderwijsinstellingen zouden kunnen doorvoeren om jongeren met een migratieachtergrond beter te ondersteunen in hun onderwijsloopbaan. De vier belangrijkste aanbevelingen van de geïnterviewden zijn:

1. Bevordering cultuursensitiviteit leerkrachten.
2. Inzet van buddy's (peers).
3. Meer persoonlijke aandacht van de onderwijsprofessional.
4. Meer ondersteuning bij het maken van een studiekeuze.

Hoewel jongeren met een migratieachtergrond op het gebied van voortijdig schoolverlaten, uitval, studiesucces en opleidingsniveau achterlopen op jongeren met een Nederlandse achtergrond, zijn er ook overduidelijk signalen dat deze groep jongeren zich langzaam ontworstelt aan hun achterstandspositie. Landelijk zien we namelijk de tendens dat jongeren met een migratieachtergrond (en vooral meisjes) steeds vaker hoogopgeleid zijn. Uit de grootstedelijke cijfers maken we op dat de verschillen tussen jongeren met en zonder migratieachtergrond op grootstedelijk niveau minder groot zijn dan op landelijk niveau. Dit is interessant, omdat in de meerderheid-minderheden-steden (steden waar de meerderheid tot een minderheidsgroep behoort) de populatieverhoudingen anders zijn dan in de rest van het land. Het lijkt erop dat, naarmate het percentage jongeren met een migratieachtergrond toeneemt in een stad, zij binnen het onderwijs op meer gelijkwaardig niveau gaan presteren in vergelijking tot jongeren met een Nederlandse achtergrond. Mogelijk kan vervolg- en/of verdiepend onderzoek meer duidelijkheid geven over dit fenomeen en hiervoor verklaringen vinden.

Tot slot blijkt uit de analyse van de gegevens van de jongeren uit Rotterdam, Amsterdam en Den Haag dat de verschillen in in-, door- en uitstroom niet of nauwelijks te verklaren zijn vanuit SES. Dit betekent dat de verschillen tussen in-, door- en uitstroom voor deze groep jongeren meer samenhangen met etnische achtergrond dan met sociaaleconomische status. Nader onderzoek zou meer inzicht kunnen bieden in andere mogelijke verklaringen voor dit verschil.

Na een bespreking van de gehanteerde onderzoeksmethoden, beschrijven wij in verschillende hoofdstukken de verschillende fases van de schoolloopbanen van jongeren met een migratieachtergrond. Zo richten wij ons in hoofdstuk 1 op het primair onderwijs. Vervolgens komt in hoofdstuk 2 het voortgezet onderwijs aan bod, in hoofdstuk 3 het middelbaar beroepsonderwijs (mbo), in hoofdstuk 4 het hoger beroepsonderwijs (hbo) en wetenschappelijk onderwijs (wo). In elk hoofdstuk wordt ingegaan op de landelijke verschillen tussen leerlingen/studenten met en zonder migratieachtergrond en we doen dat ook op grootstedelijk niveau. Waar mogelijk hebben wij voor de verschillen bij de grootstedelijke jongeren gecontroleerd in hoeverre de verschillen tussen jongeren met en zonder migratieachtergrond te verklaren zijn door (een lage) sociaaleconomische status. We sluiten elk hoofdstuk af met de visie van onderwijsprofessionals op deze verschillen en de door hen aangedragen verklaringen. Omdat we over de gehele schoolloopbaan van jongeren met een migratieachtergrond zien dat er verschillen zijn tussen jongens en meisjes, richt hoofdstuk 5 zich op dit thema. In hoofdstuk 6 staan we kort stil bij de arbeidsmarktpositie van jongeren met en zonder een migratieachtergrond. In hoofdstuk 7 presenteren we enkele aanbevelingen van onderwijsprofessionals. Hoofdstuk 8 bevat, tot slot, een conclusie en discussie.

In de afgelopen decennia hebben verschillende onderzoeken telkens dezelfde tendens laten zien in de onderwijscarrières van jongeren met een migratieachtergrond: hun onderwijsniveau stijgt (Inspectie van het Onderwijs, 2018; CBS, 2018a; Huijnk, & Andriessen, 2016). Desondanks blijven de onderwijsprestaties van jongeren met een migratieachtergrond op alle fronten achter bij die van jongeren met een Nederlandse achtergrond. Gemiddeld genomen krijgen jongeren met een migratieachtergrond een lager schooladvies, is er vaker sprake van schooluitval, doen zij langer over het voltooien van een studie (o.a. door stapeling) en betreden zij de arbeidsmarkt met een lager opleidingsniveau dan leeftijdsgenoten met een Nederlandse achtergrond (CBS, 2018a; CBS 2018b; OECD, 2018). Wat betreft in-, uit- en doorstroom in het onderwijs zijn er dus nog steeds significante verschillen in de schoolloopbanen van jongeren met en zonder migratieachtergrond.

Deze verschillen worden regelmatig in verband gebracht met de sociaaleconomische status (SES) van de gezinnen waar de jongeren met een migratieachtergrond uit komen. De Inspectie van het Onderwijs signaleert al jaren dat leerlingen met laagopgeleide ouders vaker doorstromen naar een laag onderwijsniveau, een lager schooladvies krijgen, in het voortgezet onderwijs vaker afstromen en minder vaak het hoger onderwijs bereiken dan leerlingen met hoogopgeleide ouders. Dit gebeurt zelfs wanneer hun cognitieve capaciteiten vergelijkbaar zijn met die van leerlingen met hoogopgeleide ouders (Inspectie van het Onderwijs 2016; 2017; 2018; 2019). De Inspectie constateerde in 2016 al: leerlingen met laagopgeleide ouders krijgen geen onderwijs op het juiste niveau, waardoor hun talent onbenut blijft.

De inspectie haalt als een van de oorzaken aan dat hoogopgeleide ouders meer betrokken zijn bij de schoolloopbaan van hun kinderen en bewuster voor betere scholen kiezen (Inspectie van het Onderwijs, 2016). Daarnaast kan deze groep ouders vaker aanvullende ondersteuning, zogenoemd schaduwonderwijs, zoals huiswerkklassen en (cito-)toetstrainingen bieden (Elffers, 2017; De Geus & Bisschop, 2017).

Voor leerlingen met een migratieachtergrond is er echter ook sprake van een 'onverklaard verschil'. Ook als zij hoogopgeleide ouders hebben, blijven hun schoolprestaties achter bij leerlingen zonder migratieachtergrond met hoogopgeleide ouders (OECD, 2018; Korkmazer & Agirdag, 2015). De Vlaamse onderzoekers Korkmazer en Agirdag spreken van 'etnische ongelijkheid in het onderwijs', omdat de verschillen in schoolprestaties tussen jongeren met en zonder migratieachtergrond niet (alleen) verklaard kunnen worden vanuit het verschil in SES. Additionele verklaringen worden bijvoorbeeld gezocht in de wijze waarop het onderwijssysteem is ingericht, taalachterstanden en (het gebrek aan) hulpbronnen in de directe sociale omgeving (docenten, familie en vrienden) (Crul, 2015; Terwel, Rodrigues & Van de Koot-Dees, 2011).

Vanuit het veld ontving Kennisplatform Integratie & Samenleving (KIS) signalen dat er behoefte is aan actualisering en aanvulling van bestaand onderzoek naar de schoolloopbanen van jongeren met een migratieachtergrond. Vanuit de portaalfunctie van het programma is besloten om de meest actuele landelijke data over de schoolloopbanen van jongeren met een migratieachtergrond te verzamelen en dit aan te vullen met regionale kwantitatieve gegevens waarbij individuele schoolloopbanen longitudinaal zijn gevolgd. Hiervoor maken we gebruik van data van jongeren uit Amsterdam, Rotterdam en Den Haag. Dit zijn anno 2019 zogenoemde meerderheid-minderheden steden: de meerderheid van de inwoners heeft een migratieachtergrond (Jennissen, Engbersen, Bokhorst & Bovens, 2018; CBS, 2018c). Daarnaast concludeerde KIS dat er tot op heden weinig aandacht is voor het perspectief van onderwijsprofessionals, onderwijskundigen en pedagogen op dit thema. Aanvullend zijn de belangrijkste bevindingen uit de kwantitatieve gegevens om deze reden voorgelegd aan onderwijsprofessionals, onderwijskundigen en pedagogen uit de grote steden en/of steden met een relatief hoog aantal jongeren met een migratieachtergrond. Hun is gevraagd in hoeverre zij de resultaten uit de kwantitatieve data herkennen en tegenkomen in de praktijk. Daarnaast is gevraagd welke factoren en/of verklaringen er, volgens hen, zijn voor de verschillen in schoolloopbanen van jongeren met en zonder migratieachtergrond.

Methode van onderzoek

Kwantitatief

Voor deze studie is gebruikgemaakt van een bestaande dataset die tot stand kwam in een ander onderzoek naar de schoolloopbanen van Rotterdamse jongeren (zie ook www.jeugdpaden.nl). Deze dataset bevat gegevens van de schoolloopbaan van leerlingen in Rotterdam, Amsterdam en Den Haag. Hierdoor is het mogelijk om de leerlingen vanaf de instroom in het voortgezet onderwijs tot het einde van hun schoolcarrière te volgen. Deze leerlingen zijn gevolgd vanaf 2007 waarbij er elk jaar een nieuw cohort wordt toegevoegd. Binnen deze studie zijn de cijfers tot en met 2017, dus in totaal tien jaar, verzameld. Deze cijfers zijn daarmee representatief voor alle jongeren woonachtig in de grote steden Rotterdam, Amsterdam en Den Haag. In het kader van de leesbaarheid zullen we in de tekst spreken van "Randstedelijke jongeren" of "jongeren in grote steden", terwijl wij uiteraard alleen uitspraken doen over deze specifieke groep jongeren uit bovengenoemde drie grote steden. Daar waar relevant, zullen we ook ingaan op eventuele verschillen tussen de steden.

Binnen dit onderzoek zijn in totaal 37.712 jongeren meegenomen, waarvan 14.359 jongeren een Nederlandse achtergrond hebben en 23.353 jongeren een niet-westerse migratieachtergrond. Deze demografische verhouding wijkt af van het landelijke beeld (jongeren met een niet-westerse migratieachtergrond zijn daar niet oververtegenwoordigd), maar doet wel meer recht aan de grootstedelijke context. Verder bestaat de onderzoekspopulatie voor 48,8 procent uit meisjes en voor 51,2 procent uit jongens (hierbij zijn er geen verschillen tussen de verschillende etnische groepen).

Binnen dit onderzoek zijn de cijfers van de jongeren uit de grootstedelijke context ook gespiegeld aan de cijfers die beschikbaar zijn voor alle Nederlandse jongeren wat betreft hun schoolloopbaan. Hiervoor is voornamelijk gebruikgemaakt van cijfers van het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) en de Inspectie voor het Onderwijs. De exacte bronnen die we hiervoor hebben geraad-

pleegd zijn terug te vinden in de literatuurlijst. De twee verschillende soorten data (landelijk en op stedelijk niveau) zullen we in de volgende hoofdstukken, waar dat kan, met elkaar vergelijken.

Kwalitatief

De kwantitatieve vergelijking hebben wij aangevuld met verdiepende face-to-face-interviews met twaalf onderwijsprofessionals die werkzaam zijn op verschillende niveaus in en rondom het onderwijs. Wij hebben hun de verschillen in de schoolloopbanen vanuit landelijke cijfers voorgelegd en gevraagd of deze trends herkenbaar zijn. Daarnaast zijn we met hen op zoek gegaan naar mogelijke verklaringen voor deze verschillen. Tabel 1 geeft een geanonimiseerd overzicht van de respondenten.

Tabel 1 Overzicht van respondenten.

Niveau onderwijsprofessional	Functie	Stad
1. Primair onderwijs	Zorgcoördinator	Amsterdam
2. Voortgezet onderwijs	Decaan havo	Utrecht
3.	Decaan bovenbouw	Den Haag
4.	LOB-coördinator	Rotterdam
5. Middelbaar beroepsonderwijs	Docent, expertisecentrum passend onderwijs	Haarlem
6.	Mentor	Arnhem
7. Hoger beroepsonderwijs	Onderzoeker, docent en voorzitter werkgroep diversiteit	Utrecht
8. Wetenschappelijk onderwijs	Lid van de diversiteitscommissie VU met expertise in inclusief onderwijs	Amsterdam
9. Onderwijskundigen	Onderwijskundige en pedagoog	Rotterdam
10.	Onderwijskundige	Amsterdam
11. Pedagogen	Pedagoog	Leiden
12.	Stadspedagoog	Rotterdam

Gezien de focus op jongeren in de grootstedelijk context is er binnen dit verkennende onderzoek specifiek gezocht naar professionals die werkzaam zijn in Amsterdam, Rotterdam of Den Haag en die expertise hebben op het gebied van de schoolloopbaan van jongeren met een migratieachtergrond. Aanvullend hebben we respondenten gesproken uit andere steden met relatief veel inwoners met een migratieachtergrond. Deze zijn: Haarlem, Arnhem en Leiden. Alle drie de steden hebben circa 30 procent aan inwoners met een migratieachtergrond (CBS, 2018c).

De interviews zijn semigestructureerd en van elk interview is een uitgebreid verslag gemaakt. De verslagen zijn vervolgens handmatig (zonder gebruik van analysesoftware) geanalyseerd. Op basis van de analyse van de interviews zijn onder andere factoren gedestilleerd die een rol kunnen spelen in het verloop van de schoolloopbaan van jongeren met een migratieachtergrond. Deze factoren worden per onderwijsniveau in hoofdstuk 1 t/m 4 besproken. Ook hebben de onderwijsprofessionals enkele aanbevelingen gedaan voor het verbeteren van de positie van jongeren met een migratieachtergrond in het onderwijs. De aanbevelingen zijn te lezen in hoofdstuk 7.

Het aantal interviews is beperkt, wat betekent dat de bevindingen weliswaar belangrijke indicaties bevatten van specifieke factoren die meespelen in de schoolloopbaan van jongeren met een migratieachtergrond, maar dat de bevindingen niet zomaar kunnen worden gegeneraliseerd.

Terminologie

In dit rapport wordt er afwisselend gesproken over jongeren met een migratieachtergrond en jongeren met een niet-westerse migratieachtergrond. De voorkeur van de auteurs ligt bij het gebruiken van de term "migratieachtergrond" vanwege de niet-inclusieve connotatie van de term "niet-westers".¹ Echter, zowel het CBS als andere onderzoeksinstanties gebruiken die termen wel en stellen hun data ook beschikbaar in deze indeling. Af en toe zullen wij daarom ook deze term hanteren. Overigens wordt met beide termen (migratieachtergrond en niet-westerse migratieachtergrond) binnen dit rapport dezelfde groep bedoeld: jongeren van wie de oorsprong ligt in niet-westerse landen.

---

¹ Zie bijvoorbeeld het interview met CBS-onderzoeker Tanja Traag; <https://www.nieuwwij.nl/interview/tanja-traag-cbs-begrippen-westers-en-niet-westers-staan-ter-discussie/>.

Binnen het primaire onderwijs (po) zijn er volgens landelijke cijfers op twee punten opvallende verschillen tussen leerlingen met en zonder migratieachtergrond. Allereerst zijn er verschillen in het soort scholen waar de leerlingen terechtkomen, waarbij het met name gaat over de samenstelling van de leerlingenpopulatie. Ten tweede zijn er verschillen in het niveau van het schooladvies tussen leerlingen met en zonder migratieachtergrond. Het databestand dat wij gebruiken om de schoolloopbanen van leerlingen in drie grote steden in kaart te brengen, bestaat alleen uit gegevens vanaf het voortgezet onderwijs (vo). In dit hoofdstuk zullen we dan ook geen vergelijking maken met ons databestand. Wel hebben we met de onderwijsprofessionals gereflecteerd op de landelijke cijfers, vooral op knelpunten aangaande het schooladvies. Hun visie zullen wij in dit hoofdstuk verwerken.

1.1 Samenstelling van de leerlingenpopulatie

In het po bestaat volgens de Inspectie van het Onderwijs een hoge mate van segregatie. De inspectie signaleert vooral segregatie op basis van sociaaleconomische status (SES). In zekere mate hangt dit samen met etnische segregatie, omdat het overgrote deel van de gezinnen met een migratieachtergrond laag of middelbaar opgeleid is.² Ouders kiezen vaker voor scholen met leerlingen die dezelfde sociaaleconomische achtergrond hebben. Dit betekent bijvoorbeeld dat leerlingen met academisch geschoelde ouders voornamelijk in de klas zitten met leerlingen van wie de ouders ook academisch geschoold zijn. In de meeste steden zouden tussen de 40 en 65 procent van de leerlingen van school moeten veranderen om tot een evenwichtige sociaaleconomische verhouding te komen in de leerlingenpopulatie. Wanneer het gaat om een evenwichtige verdeling op basis van etnische achter-

grond, zou gemiddeld circa 40 procent van de leerlingen van school moeten veranderen (Inspectie van het Onderwijs, 2018). Er bestaat geen consensus over het effect van de schoolsamenstellingen op de onderwijsprestaties van leerlingen. Zo concludeerden Karssen, Van der Veen & Roeleveld (2011) bijvoorbeeld dat de etnische samenstelling geen invloed heeft op de leerprestaties van leerlingen. Ong (2014) vond in haar promotieonderzoek naar Amsterdamse leerlingen wel een verschil. Zij concludeert dat leerlingen met een Nederlandse achtergrond die op een school hebben gezeten met overwegend leerlingen met een migratieachtergrond, twee keer zoveel kans hebben om de middelbare school zonder diploma te verlaten dan leerlingen die op een basisschool hebben gezeten met overwegend leerlingen zonder migratieachtergrond.

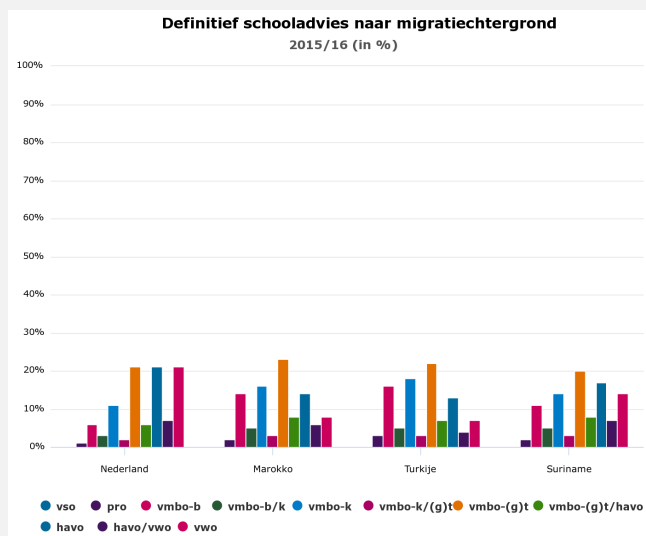
1.2 Schooladvies

Het schooladvies is een belangrijke afsluiter van het primair onderwijs. Voor een groot deel zal dit advies de verdere schoolcarrière van de leerlingen bepalen. Leerlingen met een migratieachtergrond krijgen het vaakst een vmbo-advies. Daarnaast krijgen zij vaker dan leerlingen met een Nederlandse achtergrond een vmbo-advies op de laagste niveaus (basis en kader). Leerlingen met een Nederlandse achtergrond krijgen evenredig verdeeld een vmbo- (theorie), havo- of vwo-advies. De percentages leerlingen met een Nederlandse achtergrond die een vmbo-basis- of vmbo-kaderadvies krijgen, zijn aanzienlijk lager dan die van leerlingen met een migratieachtergrond (CBS, 2018d).

² Opleidingsniveau is een indicator in het bepalen van de sociaaleconomische status van een individu en/of gezin.

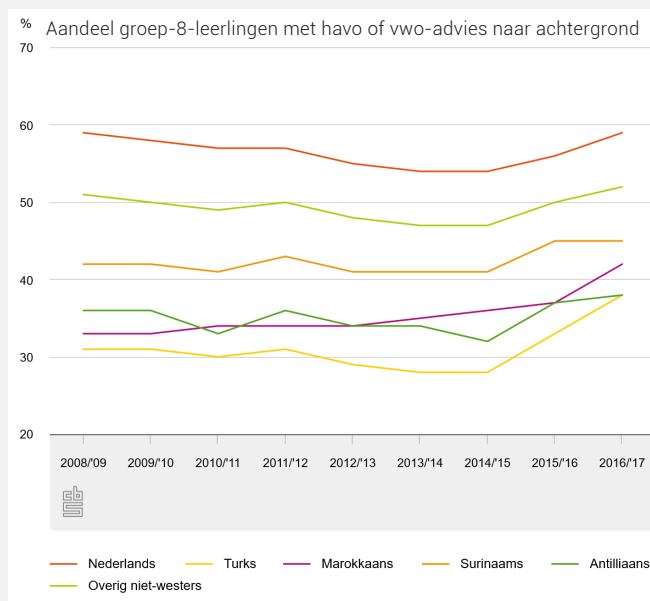

Grafiek 1 Definitief schooladvies naar migratieachtergrond, Bron: CBS.

Zoals in bovenstaande grafiek is te zien, zijn er ook verschillen tussen de etnische groepen. Zo krijgen leerlingen met een Surinaamse achtergrond vaker een havo- of vwo-advies dan leerlingen met een Marokkaanse of Turkse achtergrond. In het Jaarrapport Integratie 2018 wordt nog verder ingezoomd op de vraag in hoeverre leerlingen met een migratieachtergrond een havo- of vwo-advies krijgen. Zo is in tabel 3 te zien dat leerlingen met een Antilliaanse of Turkse achtergrond het minst vaak een havo- of vwo-advies krijgen. Wel is de afgelopen jaren hierin een stijging te zien. De grootste stijging is te signaleren bij de leerlingen met een Marokkaanse achtergrond. In 2008 kreeg 33 procent van de leerlingen met een Marokkaanse achtergrond een havo- of vwo-advies, in 2016 was dat toegenomen naar 42 procent.

Grafiek 2 Aandeel groep 8-leerlingen met havo- of vwo-advies naar achtergrond, Bron: CBS.

1.3 Verklarende factoren volgens onderwijsprofessionals en wetenschappelijke experts

Zoals eerder aangegeven hebben de geïnterviewde professionals vooral verklaringen aangedragen voor het feit dat leerlingen met een migratieachtergrond gemiddeld een lager schooladvies krijgen dan leerlingen met een Nederlandse achtergrond. In deze paragraaf zullen we deze factoren kort toelichten. Deze verklaringen, in die in de volgende hoofdstukken gebaseerd is op eigen ideeën en ervaringen van de onderwijsprofessionals en kennis vanuit de literatuur van de wetenschappelijke experts.

Uit de interviews blijkt een duidelijk verschil tussen de verklarende factoren die onderwijsprofessionals aandragen en de factoren die de wetenschappelijke experts aandragen. De praktijkprofessionals koppelen het lagere advies voornamelijk aan de taalachterstand van de leerlingen (en ook ouders) en de beperkte ouderbetrokkenheid. Zij redeneren vooral vanuit het deficit-denken. Zij zoeken verklaringen in een bepaald tekort bij de leerling en/of het gezin. De onderwijskundigen en pedagogen spreken echter ook over vooroordelen en het daarnaar handelen van leerkrachten. Zij kijken met meer afstand naar dit onderwerp, waardoor het voor hen misschien gemakkelijker is om niet alleen te kijken naar wat bij de leerlingen ontbreekt, maar ook naar mogelijke manco's in het systeem.

TAALACHTERSTAND

Praktijkprofessionals noemen twee verschillende manieren waarop leerlingen met een migratieachtergrond kunnen worden benadeeld in het schooladvies ten gevolge van hun taalachterstand. Ten eerste stromen er leerlingen het po in zonder ooit Nederlands te hebben gesproken. Zij hebben de periode binnen het primaire onderwijs nodig om deze achterstand in te halen, wat ten koste kan gaan van hun onderwijsprestaties.

"Het is heel erg afhankelijk van de cognitieve mogelijkheden van kinderen. Sommige kinderen maken een enorme inhaalslag en andere gaan van school met dezelfde achterstand als waar ze mee gekomen zijn."

Professional primair onderwijs, Amsterdam

Ten tweede zeggen de professionals dat de taalachterstand de leerlingen ook parten speelt bij het toetsen van de cognitieve vaardigheden. Zij stellen dat er binnen het onderwijs een sterke focus ligt op taal (en ook terecht), maar dat deze taligheid ook andere toetsonderdelen dan taal kleurt en leerlingen daarop ook minder scoren.

BEPERKTE OUDERBETROKKENHEID

De praktijkprofessional vanuit het po geeft aan grote moeite te hebben met ouders bij de schoolcarrière van hun kind te betrekken. Ook de taalbarrière speelt hier een rol. Op informatie- en ouderavonden komen de ouders bijna niet, alleen als zij daar individueel voor uitgenodigd worden. De school vindt het communiceren ook moeilijk. Voorheen kon er gebruik gemaakt worden van een tolkenservice, maar daar is nu op bezuinigd. Volgens de professional heeft de beperkte ouderbetrokkenheid en communicatie met de ouders ook gevolgen voor de prestaties van het kind. Het is moeilijk de ouders in te schakelen als een leerling achterblijft op een bepaald onderdeel waarvoor ze thuis ondersteuning zouden kunnen krijgen.

"Over het algemeen is er weinig steun van ouders. Ook omdat ouders niet in staat zijn om op dat niveau ondersteuning te bieden. Wat je vaak ook ziet is dat ouders met een migratieachtergrond hier geen onderwijs hebben genoten en niet goed weten hoe het systeem hier in elkaar zit."

Professional voortgezet onderwijs, Rotterdam

Ook de wetenschappers noemen dit punt: een groep ouders is niet of nauwelijks in staat om hun kinderen extra ondersteuning te bieden. Zij benadrukken dat het vaak geen onwelwillendheid is van de ouders; ze willen wel, maar kunnen het gewoon niet. Ze spreken de taal niet en/of kennen het Nederlandse onderwijssysteem onvoldoende. Ook vinden de ouders vaak dat onderwijzen de taak is van school, en de opvoeding van de ouders. Zij zien dit als twee gescheiden taken. Een van de pedagogen stelt wel: dit geldt vooral voor de eerste generatie burgers met een migratieachtergrond.

STRUCTURELE ONDERADVISERING (OP BASIS VAN VOOROORDELEN)³

Alle onderwijskundigen en pedagogen die wij voor dit onderzoek spraken, geven aan dat er sprake is (geweest) van structurele onder advisering. Zij herleiden dit gegeven vooral uit de mate waarin jongeren met een migratieachtergrond opleidingen moeten stapelen (zie ook hoofdstuk 4).

"Ik denk dat leerlingen in groep 7/8 met een migratieachtergrond structureel lager worden ingeschat. Dat zie je terug in middelbare-schoolkeuzes, waar ze terecht komen. En dan moeten ze stapelen om op een hoog niveau te komen."

Pedagoog, Leiden

³ In een ander onderzoek van Kennisplatform Integratie & Samenleving is onvoldoende ondersteuning gevonden voor structurele en/of bewuste onder advisering van leerlingen met een migratieachtergrond. Wél werd duidelijk dat het proces van school advisering relatief veel ruimte biedt voor subjectiviteit, waar bijvoorbeeld bovenstaande factoren een rol kunnen spelen. Zie ook Van Rooijen, De Winter-Koçak, Day & Jonkman (2019).

De wetenschappers dragen twee factoren hierbij aan die deze onder advisering kan voeden. Ten eerste hebben zij het vermoeden dat het gedrag van leerlingen (te) snel wordt verbonden aan de cognitieve vaardigheden van de leerlingen, terwijl dit niet (altijd) overeenkomt. De wetenschappers vermoeden dat leerkrachten het cognitief vermogen van leerlingen eerder onderschatten als het kind druk en/of onrustig in de klas is. Kinderen met een migratieachtergrond worden in deze context door de respondenten vaker als "druk" bestempeld (zie ook hoofdstuk vijf en zeven). Ten tweede hebben zij het vermoeden dat leerkrachten vooroordelen hebben vanuit de beperkte ouderbetrokkenheid en -ondersteuning en hierdoor de leerling een lager advies geven.

"Ik weet van deze leerling dat de ouders weinig steun geven, dus ik adviseer maar voorzichtig. Het is goed bedoeld, maar uiteindelijk leidt dit tot achterstand."

Onderwijskundige, Amsterdam

BEPERKTE ALGEMENE KENNIS

Opvallend is dat ook professionals uit het voortgezet onderwijs uitspraken doen over factoren die een rol kunnen spelen bij het schooladvies. Zo vermoeden zij dat een beperkte algemene achtergrondkennis van de leerling een vertekend beeld geeft van de capaciteiten van de leerling. Een leerling kan bijvoorbeeld hierdoor volgens de leerkracht niet passen in een havo-profiel, terwijl hij/zij dat cognitief wel aankan.

"We constateren soms dat de algemene kennis die hoort bij een advies havo-vwo onvoldoende is. (...) Misschien als voorbeeld. Als we naar het museum gaan met de leerlingen, zijn we altijd nog verbaasd dat er leerlingen zijn die algemene regels niet kennen van hoe je je in een museum hoort te gedragen. Dat je moet fluisteren en van spullen moet afblijven."

Professional voortgezet onderwijs, Rotterdam

2

Voortgezet onderwijs

In dit hoofdstuk zullen we de landelijke cijfers over de routes in het voortgezet onderwijs uitgebreider beschrijven en vergelijken met de individuele onderwijsroutes uit ons databestand van leerlingen uit Rotterdam, Den Haag en Amsterdam. We sluiten af met de factoren die onderwijsprofessionals noemen om deze verschillen te verklaren.

2.1 Leerlingenpopulatie

Uit meerdere cohortstudies (2008, 2010, 2012 en 2014) blijkt dat de meeste leerlingen met een migratieachtergrond het voortgezet onderwijs instromen in een vmbo-brugklas. Van het cohort uit 2010 stroomde 51,6 procent van hen binnen in een vmbo-brugklas. Een vergelijkbaar percentage van hen stroomt in binnen een brede brugklas⁴ (23,9 procent) of een havo- en/of vwo-brugklas (24,4 procent). Bij het cohort van leerlingen met een Nederlandse achtergrond uit 2010 stroomde 39,7 procent in een havo- en/of vwo-klas in. Het percentage leerlingen met een Nederlandse achtergrond dat instroomde in een vmbo-brugklas was 35,7 en voor de brede brugklas was dat 24,5 procent. Dit geldt voor meerdere cohorten. Voor beide groepen is dit een voorzetting van de lijn van het gegeven schooladvies naar het voortgezet onderwijs. De leerlingen komen op het voortgezet onderwijs op het niveau terecht dat hun is geadviseerd op het primaire onderwijs.

Tabel 4 Brugklascohorten en achtergrondkenmerken. Leerlingen met een niet-westerse migratieachtergrond en leerlingen met een Nederlandse achtergrond. Cohortstudie, startjaar 2010. Bron: CBS.

	Aantal leerlingen migratie-achtergrond	Aantal leerlingen Nederlandse achtergrond	Leerlingen migratie-achtergrond	Leerlingen Nederlandse achtergrond
Totaal leerlingen	30.389	146.820	100%	100%
Vmbo	15.683	52.508	51,6%	35,7%
Brede brugklas	7287	36.015	23,9%	24,5%
Havo/vwo	7419	58.297	24,4%	39,7%

4 Een brede brugklas is een combinatie van drie of meer verschillende schoolniveaus.

2.2 Op- en afstroom in niveaus binnen het voortgezet onderwijs

Ook na de brugklas kan er een en ander veranderen. Zo blijkt uit een cohortstudie van het CBS (startjaar 2010) 29 procent van de leerlingen met een migratieachtergrond zes jaar na de brugklas van niveau te zijn veranderd. Binnen deze groep stromen de leerlingen het vaakst af naar een niveau lager (16 procent); 10 procent stroomt door naar een niveau hoger. Van de leerlingen met een Nederlandse achtergrond is 27 procent zes jaar na instroom in de brugklas van niveau gewisseld. Net als leerlingen met een niet-westerse migratieachtergrond stroomden zij het vaakst af naar een lager niveau (16 procent). Wel is het zo dat leerlingen met een Nederlandse achtergrond minder vaak doorstromen naar een hoger niveau dan leerlingen met een niet-westerse achtergrond (8 procent).

Tabel 5 Brugklascohorten, niveauverandering, achtergrondkenmerken. Niveauveranderingen leerlingen met een niet-westerse migratieachtergrond en met een Nederlandse achtergrond. Cohortstudie, jaar 2010. Peilmoment: 6 jaar na startjaar. Bron: CBS, 2018e.

	Leerlingen met een niet-westerse migratieachtergrond	Leerlingen met een Nederlandse achtergrond
II Geen niveauverandering	69 %	72 %
III Totaal niveauverandering	29 %	27 %
II Naar lager niveau	16 %	16 %
II Naar hoger niveau	10 %	8 %
II Naar lager en hoger niveau	3 %	3 %
Niveauverandering onbekend	3 %	0 %

Het CBS geeft ook cijfers van verschillen tussen de etnische groepen, maar deze verschillen zijn nagenoeg verwaarloosbaar. Zo stromen leerlingen met een Marokkaanse achtergrond het vaakst door naar een hoger niveau, 10 procent, tegenover 9 en 8 procent van de andere groepen met een migratieachtergrond (respectievelijk jongeren met een Surinaamse achtergrond en jongeren met een Turkse achtergrond).

Hoewel de percentages klein zijn, is er binnen het voortgezet onderwijs ook sprake van vroegtijdig schoolverlaten. Jongeren tot 18 jaar zijn verplicht om een startkwalificatie te halen; een diploma op havo-, vwo- of mbo-niveau 2.5 Zodra zij een startkwalificatie hebben behaald, zijn zij wettelijk niet meer verplicht om onderwijs te volgen. Hier zijn ook verschillen te zien tussen jongeren met en zonder migratieachtergrond. 1,1 procent van de leerlingen binnen het voortgezet onderwijs is vroegtijdig schoolverlater. Voor jongeren met een Nederlandse achtergrond is dat percentage lager: 0,4 procent (CBS, 2018h).

2.3 Jongeren in de grote steden

In vergelijking met de landelijke cijfers, is er bij jongeren uit de grote steden vaker sprake van niveauverandering. Hierbij is er gebruik gemaakt van een cohort uit 2007. Over de gehele populatie is er bij 51,8 procent van de jongeren sprake geweest van niveauverandering, waarbij het zwaartepunt ligt bij opstroom: 32,4 procent. Wanneer we kijken naar verschillen tussen jongeren met en zonder migratieachtergrond, zien we ook dat het percentage opstroom hoger ligt bij jongeren met een migratieachtergrond ten opzichte van jongeren met een Nederlandse achtergrond. Van de jongeren met een Nederlandse achtergrond is 19 procent afgestroomd naar een lager niveau en 30 procent doorgestroomd naar een hoger niveau. Bij jongeren met een migratieachtergrond is er eveneens bij 19 procent sprake geweest van afstroom, maar ligt het percentage opstroom op 36 procent.

Tabel 6 Niveauveranderingen leerlingen met een niet-westerse migratieachtergrond en met een Nederlandse achtergrond. Cohortstudie, jaar 2007. Peilmoment: 11 jaar na startjaar.

	Leerlingen met een niet-westerse migratieachtergrond	Leerlingen met een Nederlandse achtergrond
Geen niveauverandering	45%	51%
Totaal niveauverandering	55%	49%
Naar lager niveau	19%	19%
Naar hoger niveau	36%	30%

Deze gegevens wijken op verschillende punten af van het landelijke beeld. Ten eerste is er bij de Randstedelijke jongeren vaker sprake van niveauverandering. Daarnaast stromen de jongeren (zowel met als zonder migratieachtergrond) vaker door naar een hoger niveau, terwijl volgens de CBS-cijfers het zwaartepunt ligt bij afstroom. Binnen het kader van dit onderzoek is het onduidelijk wat de verklaring kan zijn voor dit verschil. Wat we wel weten, is dat er het peilmoment bij de CBS-cijfers 6 jaar na instroom is geweest en het peilmoment bij de Randstedelijke cijfers ligt bij

11 jaar na instroom. Mogelijk brengt deze langere periode een andere tendens in beeld. Echter, gezien de gemiddelde duur van een opleiding binnen het voortgezet onderwijs – 4 tot 6 jaar – is het aannemelijker dat er andere factoren een rol spelen bij het verklaren van dit verschil.

Tabel 7 Hoogst voltooide opleiding op vo-niveau van jongeren ouder dan 21 jaar die geen onderwijs meer volgen.

Jongeren van 21 jaar en ouder die in 2017 die geen onderwijs meer volgen	Niet-westerse migratieachtergrond	Nederlandse achtergrond
Lager dan vmbo	20,4%	14,9%
Vmbo	15,1%	14,4%
MBO 1,2,3	40,5%	31,9%
MBO 4	16,9%	19,4%
Havo	3,5%	7,3%
Vwo	0,6%	2,7%
HBO	2,2%	5,9%
WO	0,8%	3,4%
	N=12.046	N=6.890

Het aantal vroegtijdig schoolverlaters hebben wij achterhaald door te kijken op welk niveau de jongeren zijn uitgestroomd tegen de tijd dat zij 21 jaar zijn. In tabel 7 is te zien wat het hoogst behaalde onderwijsniveau is van de jongeren die momenteel geen opleiding meer volgen. De jongeren die alleen vmbo of lager hebben voltooid, hebben dus geen startkwalificatie behaald. Zij vallen daarmee onder voortijdig schoolverlaters. Opvallend is dat landelijk gezien er een duidelijk verschil is tussen vroegtijdig schoolverlaters met en zonder migratieachtergrond. Hoewel het percentage zeer laag is, zijn er ruim twee keer zoveel vroegtijdig schoolverlaters met een migratieachtergrond als met een Nederlandse achtergrond (1,1 versus 0,4 procent). Zoals in bovenstaande tabel te zien is, lijkt het aandeel van vroegtijdig schoolverlaters op Randstedelijk niveau aanzienlijk hoger te liggen, maar zijn de verschillen tussen leerlingen met en zonder een migratieachtergrond verhoudingsgewijs veel minder groot.

Tot slot hebben wij in onze analyses, gezien de eerder gelegde link met SES, bekeken in hoeverre SES bij vroegtijdig schoolverlaten een rol speelt. Uit deze analyse blijkt dat SES significant samenhangt met vroegtijdig schoolverlaten van leerlingen met een migratieachtergrond, maar te verwaarlozen is als verklaring voor het verschil tussen jongeren met en zonder migratieachtergrond. Dit betekent dat SES niet de aangewezen factor is die het verschil tussen de beide groepen kan verklaren.

5 <https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/leerplicht/vraag-en-antwoord/waarom-moet-ik-een-startkwalificatie-hebben>.

2.4 Verklarende factoren volgens onderwijsprofessionals en wetenschappelijke experts

De onderwijsprofessionals zijn eensgezind over welke factoren meespelen in de onderwijscarrière van leerlingen met een migratieachtergrond op het voortgezet onderwijs. Voor een groot deel zijn dit ook factoren die eerder ook genoemd werden in het kader van het schooladvies, te weten: taalachterstand, ouderbetrokkenheid en beperkte algemene kennis. Daarnaast noemen de praktijkprofessionals enkele omstandigheden in het gezinsleven die mogelijk invloed hebben op de onderwijsprestaties van de leerlingen.

TAALACHTERSTAND

Alle professionals uit het voortgezet onderwijs die wij voor dit onderzoek spraken gaven aan dat zij verschillen zien in de taalbeheersing van leerlingen met en zonder migratieachtergrond. Zij noemen dit niet als een reden waarom leerlingen bijvoorbeeld af zullen stromen naar een lager niveau, maar uiten vooral hun zorgen over hun verdere onderwijscarrière.

"Je hebt natuurlijk taalachterstand. Die werkt heel lang door. Ik ken een Chinese jongen in de 6e klas, die wil arts worden. Die loopt tegen problemen aan dat zijn Nederlands niet even goed is."

Professional voortgezet onderwijs, Den Haag

BEPERKTE OUDERBETROKKENHEID

De professionals noemen dezelfde punten als de professionals binnen het po. Ouders zijn afwezig bij informatieavonden, vinden dat onderwijzen een taak van de school is of willen graag helpen, maar kunnen dat niet vanwege een taal- of kennisbarrière.

Een enkele onderwijsprofessional uit de praktijk benadrukt echter dat de beperkte ouderbetrokkenheid niet zozeer samenhangt met de migratieachtergrond van de leerlingen, maar eerder met de sociaaleconomische positie van de ouders. Omdat deze ouders vaak zelf laagopgeleid zijn, kunnen zij hun kinderen maar tot een bepaald niveau ondersteunen.

BEPERKTE ALGEMENE KENNIS

De professionals valt ook op dat leerlingen met een migratieachtergrond, in vergelijking met leerlingen met een Nederlandse achtergrond, minder algemene kennis hebben. De onderwijsprofessionals geven aan dat dit gebrek aan algemene kennis de leerlingen kan benadelen in hun prestaties bij bepaalde vakken.

"Ik merk in de klas dat sommige leerlingen elke dag het journaal kijken en sommige niet. Maar bij veel vakken is algemene kennis wel belangrijk."

Professional voortgezet onderwijs, Utrecht

DRUKKE THUISOMGEVING

Aanvullend zeggen de praktijkprofessionals zich soms zorgen te maken over de ruimte die de leerlingen thuis hebben om bijvoorbeeld huiswerk te maken. Volgens hen wonen de leerlingen met veel broers en zussen in een (te) klein huis, waardoor zij geen stille ruimte hebben om aandacht te besteden aan hun huiswerk.

BIJBAANTJES

Volgens de professionals kunnen ook bijbaantjes afleiden van hun schoolwerk. Zij zien dat leerlingen met een migratieachtergrond vaker dan leerlingen met een Nederlandse achtergrond op jonge leeftijd een bijbaantje hebben. Soms heeft dit te maken met de sociaaleconomische positie van het gezin.

"Het valt mij ook wel op dat leerlingen hier op school vrij snel een bijbaantje hebben en in de avonden bij de supermarkt aan het werk zijn. Ik weet van mezelf dat ik en mijn leeftijdsgenoten dat vroeger absoluut niet hadden (...). Ik weet wel van een jongetje die gewoon zegt dat hij een deel van het geld aan zijn moeder geeft. Vader is in Marokko. En zijn moeder heeft niet zoveel geld, dus dan geeft hij ook aan zijn moeder."

Professional voortgezet onderwijs, Utrecht

BEPERKTE DOORSTROOM MOGELIJK

Hoewel er al 29 procent van de leerlingen met een migratieachtergrond van niveau wisselt, vermoeden onderwijsprofessionals dat dit percentage hoger zou kunnen uitvallen als er minder restricties verbonden zouden zijn aan het op- en afstromen.

"Het oude beeld van vroeg selecteren en daarna bewegen is steeds moeilijker geworden. Er zijn bijvoorbeeld havo-scholen die aanvullende eisen stellen aan leerlingen die vanuit het vmbo willen opstromen. Dat maakt de niveauplaatsing in het eerste leerjaar nog bepalender voor het verdere verloop van de onderwijloopbaan."

Onderwijskundige, Amsterdam

3

Middelbaar beroepsonderwijs (mbo)

Omdat veel leerlingen met een migratieachtergrond een vmbo-advies kregen en een vmbo-diploma hebben, volgt het grootste deel van deze leerlingen daarna een mbo-opleiding. In dit hoofdstuk gaan we in op de verschillen op het mbo tussen jongeren met en zonder migratieachtergrond, op landelijk niveau en op grotstede-lijk niveau. We sluiten weer af met de factoren die onderwijs-professionals noemen om deze verschillen te verklaren.

3.1 Leerlingenpopulatie

De meeste schoolgaande jongeren met een niet-westerse migratieachtergrond tussen de 18 en 25 jaar volgen een opleiding op mbo-niveau. In het schooljaar 2016/2017 betrof dit 25,9 procent (zie onderstaande tabel). De meeste schoolgaande jongeren met een Nederlandse achtergrond tussen 18 en 25 jaar volgen een hbo-opleiding. In het schooljaar 2016-2017 volgde 22,7 procent van hen een hbo-opleiding. 20,2 procent van hen volgde een mbo-opleiding.

Tabel 8 Deelname onderwijs van jongeren 18 tot 25 jaar. Jongeren met een niet-westerse migratieachtergrond en met een Nederlandse achtergrond, periode 2016-2017. Bron: CBS, 2018f.

	Jongeren met een niet-westerse migratieachtergrond	Jongeren met een Nederlandse achtergrond
Mbo	25,9 %	20,2 %
Hbo	18,7 %	22,7 %
Wo	10,2 %	13,4 %

In vergelijking met de vijf jaren ervoor is een lichte verschuiving zichtbaar. Het percentage jongeren met een migratieachtergrond dat een mbo-opleiding volgt, neemt langzaam af en het percentage dat een hbo- of wo-opleiding volgt, neemt licht toe. Wanneer we kijken naar de ontwikkelingen in de afgelopen jaren, zien we bij jongeren met een Nederlandse achtergrond dezelfde ontwikkelingen als bij jongeren met een niet-westerse migratieachtergrond. Minder jongeren met een Nederlandse achtergrond volgen een mbo-opleiding en meer jongeren een hbo- of wo-opleiding.

In deze paragraaf hebben we het tot nu toe gehad over een mbo-opleiding in het geheel, maar het mbo bestaat uit vier verschillende niveaus. De entreeopleiding (niveau 1) is bedoeld voor leerlingen zonder een diploma van een vooropleiding. Daarnaast is er de basisberoepsopleiding (niveau 2); in deze leerweg stromen leerlingen in die een vmbo-basisopleiding hebben gedaan. De vakopleiding (niveau 3) is direct toegankelijk voor leerlingen die de kaderberoepsgerichte leerweg, gemengde leerweg of theoretische leerweg hebben gedaan binnen het vmbo. Tot slot is er de middenkaderopleiding (niveau 4) die direct toegankelijk is voor leerlingen die de theoretische leerweg binnen het vmbo hebben voltooid.

De meeste leerlingen met een niet-westerse migratieachtergrond volgen binnen het mbo een opleiding op niveau 4. In het schooljaar 2016-2017 waren dat in totaal 45.442 jongeren. Daarna volgen niveau 3 en 2 (25.565 en 23.825 leerlingen). De minste jongeren met een niet-westerse migratieachtergrond volgen een entreeopleiding (6.634). Voor leerlingen met een Nederlandse achtergrond geldt dezelfde verhouding.⁶

3.2 Stapeling

Binnen het mbo kan er, indien gewenst, gestapeld worden. Zo hebben leerlingen die de entreeopleiding hebben voltooid toegang tot niveau 2, en zo verder. In onderstaande tabel is ook te zien dat meer dan de helft van de leerlingen die een entreeopleiding hebben voltooid, het jaar daarna een andere opleiding binnen het mbo volgt (hoogstwaarschijnlijk op niveau 2).

Met uitzondering van niveau 4, volgen mbo-gediplomeerden met een migratieachtergrond vaker dan leerlingen met een Nederlandse achtergrond na het voltooien van een mbo-op-

6 <https://opendata.cbs.nl/statline/#/CBS/nl/dataset/83852NED/table?ts=1546602161185>.

leiding nóg een opleiding binnen het mbo. 55,3 procent van de jongeren met een niet-westerse migratieachtergrond volgt na het behalen van een mbo 2-diploma (startkwalificatie) het jaar daarop wederom een mbo-opleiding. 42,3 procent van hen doet dat ook na het behalen van een diploma op niveau 3.

Voor leerlingen met een Nederlandse achtergrond liggen deze percentages lager. Na het behalen van een diploma op niveau 2 blijft 51,3 procent van hen onderwijs volgen binnen het mbo. Dat geldt voor 31 procent van hen wanneer zij een diploma hebben behaald op niveau 3.

Tabel 9 Mbo; doorstroom en uitstroom, migratieachtergrond, generatie, regiokenmerken. Bron: CBS, 2018g.

	Jongeren met een niet-westerse migratieachtergrond	Jongeren met een Nederlandse achtergrond
Entreeopl. met diploma (excl.extranei) ⁷	60,7 %	54,0 %
Niveau 2 met diploma (excl.extranei)	55,3 %	51,3 %
Niveau 3 met diploma (excl.extranei)	42,7 %	31,0 %
Niveau 4 met diploma (excl.extranei)	3,3 %	3,8 %

3.3 Uitval en vroegtijdig schoolverlaten

Wanneer we inzoomen op uitval binnen het mbo, stoppen jongeren met een migratieachtergrond vaker met hun mbo-opleiding dan jongeren met een Nederlandse achtergrond. In het schooljaar 2015-2016 stopte 8,4 procent van de mbo-studenten met een migratieachtergrond met hun opleiding. Voor mbo-studenten met een Nederlandse achtergrond is dit percentage 4,2 procent.

Zowel leerlingen met een migratieachtergrond als leerlingen met een Nederlandse achtergrond vallen het vaakst uit in de laagste niveaus van het mbo. Van de leerlingen met een migratieachtergrond stopt 32,3 procent met school tijdens het volgen van een entreeopleiding (niveau 1) en 13 procent gedurende een opleiding op niveau 2. Voor jongeren met een Nederlandse achtergrond zijn deze percentages respectievelijk 37,6 procent (niveau 1) en 8,4 procent (niveau 2).

Tabel 10 Voortijdig schoolverlaters; onderwijssoort. Jongeren met een niet-westerse migratieachtergrond en een Nederlandse achtergrond. Bron: CBS, 2018h.

	Jongeren met een niet-westerse migratieachtergrond	Jongeren met een Nederlandse achtergrond
Totaal mbo	8,4 %	4,2 %
Entreeopleiding	32,3 %	37,6 %
Niveau 2	13,0 %	8,4 %
Niveau 3	4,4 %	3,1 %
Niveau 4	4,9 %	2,5 %

Wanneer we kijken naar schooluitval bij de hogere niveaus (3 en 4) zien we bij beide groepen jongeren een veel lager percentage uitval. Wel valt op dat bij de hogere niveaus meer jongeren met een migratieachtergrond uitvallen. Bij niveau 4 is dit percentage twee keer zo hoog als bij leerlingen met een Nederlandse achtergrond.

Zoals eerder gesteld zijn jongeren tot 18 jaar verplicht om een startkwalificatie te halen; een diploma op havo-, vwo- of mbo 2-niveau. Dit betekent dat als een jongere begint aan een mbo- (niveau 3 en 4), hbo- of wo-studie en deze niet afmaakt, dit niet valt onder vroegtijdig schoolverlaten. Wanneer een jongere tot 18 jaar een mbo-opleiding op niveau 2 niet afmaakt (en daarvoor geen havo- of vwo-diploma heeft behaald) valt dat wel onder vroegtijdig schoolverlaten.

In het schooljaar 2015-2016 waren er in binnen het mbo 19.620 vroegtijdig schoolverlaters. 11.920 van hen hebben een Nederlandse achtergrond, 6.130 jongeren hebben een niet-westerse migratieachtergrond. In verhouding tot de totale populatie van beide groepen is het vroegtijdig schoolverlaten veel hoger bij jongeren met een niet-westerse migratieachtergrond dan bij jongeren met een Nederlandse achtergrond. Slechts 4,1 procent van de leerlingen met een Nederlandse achtergrond stroomt vroegtijdig uit, voor leerlingen met een niet-westerse achtergrond is dat 8,3 procent (CBS, 2018h).

⁷ Extranei: leerlingen of studenten in het middelbaar beroeps- en hoger onderwijs die uitsluitend ingeschreven staan om examen te doen zonder lessen of colleges te volgen.

3.4 Jongeren in de grote steden

Van de grootstedelijke jongeren van 21 jaar en ouder volgt een krappe meerderheid van de jongeren met een migratieachtergrond geen onderwijs meer. Van de jongeren met een Nederlandse achtergrond volgt een krappe *minderheid* geen onderwijs meer.

Tabel 11 Jongeren van 21 jaar en ouder; volgt geen onderwijs meer.

Huidig schoolniveau	Niet-westerse migratieachtergrond	Nederlandse achtergrond
Volgt geen onderwijs meer	51,6%	48,0%
	N=23.353	N=14.359

Wij hebben gekeken op welk mbo-niveau deze jongeren zijn uitgestroomd. Binnen de dataset was het niet mogelijk om een onderscheid te maken tussen alle mbo-niveaus. Wel hebben we het onderscheid kunnen maken tussen leerlingen die uitgestroomd zijn op niveau 1,2,3 (gecombineerd) óf op niveau 4. Hierdoor is het niet mogelijk om na te gaan hoe groot de groep is die valt onder vroegtijdig schoolverlaten (de leerlingen die uitgestroomd zijn op niveau 1 en geen onderwijs meer volgen). Zoals in onderstaande tabel te zien is, stromen zowel mbo'ers met als mbo'ers zonder migratieachtergrond uit op mbo-niveau 1, 2 of 3. Mbo'ers met een Nederlandse achtergrond stromen vaker dan mbo'ers met een migratieachtergrond uit op niveau 4, maar de percentages liggen erg dicht bij elkaar.

Tabel 12 Hoogst voltooide opleiding op mbo-niveau van jongeren van 21 jaar en ouder die geen onderwijs meer volgen

	Niet-westerse migratieachtergrond	Nederlandse achtergrond
Mbo niveau 1, 2 of 3	40,5%	31,9%
Mbo niveau 4	16,9%	19,4%
	N=12.046	N=6.890

Daarnaast hebben wij bekeken hoe vaak de Randstedelijke jongeren stapelen binnen het mbo. Helaas was het met ons databestand niet mogelijk om de stapeling per niveau (van 1 naar 2, van 2 naar 3 etc.) in beeld te brengen. Wel hebben we kunnen achterhalen hoeveel jongeren vanaf mbo niveau 1 doorstromen naar niveau 4. Circa 4,3 procent (9.266 in totaal) van alle mbo'ers verloopt de route van niveau 1 tot niveau 4. Jongeren met een migratieachtergrond zijn bij deze, redelijk zeldzame route, zwaar oververtegenwoordigd. Van de 9.266 jongeren heeft 70,1 procent een migratieachtergrond en 24,2 procent een Nederlandse achtergrond.

Tot slot hebben wij bekeken in hoeverre SES een rol speelt bij de oververtegenwoordiging van mbo'ers met een migratieachtergrond die bovenstaande stapelroute doorlopen. Hieruit bleek dat SES geen rol speelt in het verklaren van dit verschil. Dit betekent dat de bovengenoemde stapelaars met een migratieachtergrond over het geheel genomen niet vaker afkomstig zijn uit een gezin met een lage sociaaleconomische status, maar naar verhouding net zo vaak uit gezinnen komen met een gemiddelde of hoge sociaaleconomische status.

3.5 Verklarende factoren volgens onderwijsprofessionals en wetenschappelijke experts

Praktijkprofessionals uit het mbo noemen voor een groot deel al eerder genoemde factoren die een rol spelen in de schoolloopbaan van jongeren met een migratieachtergrond.

TAALACHTERSTAND

Er wordt benadrukt dat ook in het mbo een taalachterstand ervoor kan zorgen dat leerlingen minder goed mee kunnen komen. Dit heeft volgens de professionals ook te maken met de taligheid die verweven is in het onderwijssysteem. Daarnaast benadrukken zij dat ook bij jongeren met een migratieachtergrond van de tweede generatie (die in Nederland zijn geboren) beperkte taalvaardigheid een rol speelt in hun schoolloopbaan.

BEPERKTE OUDERBETROKKENHEID

In mindere mate dan bij het po en vo benoemen de professionals de beperkte ouderbetrokkenheid en steun van ouders. De professionals geven bijvoorbeeld aan dat zij de indruk hebben dat leerlingen met een migratieachtergrond minder steun van hun ouders krijgen en daardoor vaker uitvallen. Ook hier benoemen de professionals dat dit niet per se samenhangt met migratieachtergrond, maar (ook) met SES (sociaaleconomische status).

"Maar wat me het meest opvalt, is dat het milieu waar je uitkomt heel erg uitmaakt als het gaat om hoeveel je ouders betrokken zijn en je steunen. Op het mbo maakt dat nog wel veel uit. Ik kan me voorstellen, ik krijg daar nu pas mee te maken als mentor, dat een taalbarrière bij de ouders daar een rol in kan spelen. Maar dat geldt niet alleen voor deze jongeren [met een migratieachtergrond]. Dan zie ik niet direct een link met de achtergrond, maar meer met het milieu waar je uit komt en in hoeverre ouders betrokken zijn."

Professional mbo, Haarlem

Aanvullende factoren die de professionals noemen in het kader van de onderwijsprestaties van leerlingen met een migratieachtergrond beschrijven wij hieronder.

MULTIPROBLEMATIEK

Als een verklaring voor specifiek de hoge uitval in de lagere niveaus (niveau 1 en 2) geven de professionals aan dat er bij jongeren die een opleiding volgen op deze niveaus vaker sprake is van multiproblematiek, waardoor zij zich minder goed kunnen focussen op hun opleiding. De praktijkprofessionals signaleren bijvoorbeeld dat er binnen deze niveaus leerlingen zijn die het gedragsmatig niet goed doen in een klassikale setting. Daarnaast vermoeden zij dat de uitvalcijfers ook hoger zijn omdat er op dit niveau gemiddeld genomen meer jongeren staan ingeschreven die eigenlijk niet de intentie hebben om de opleiding daadwerkelijk te volgen.

"We herkennen wel dat er op niveau 2 weleens misbruik wordt gemaakt van de studiebeurs, die krijgen ze als gift. Deze leerlingen vallen uit, want die komen nooit op school. Zij willen alleen studiefinanciering innen. Dat speelt in de eerste maanden van het schooljaar. Als iemand er nooit is, dat gaat wel opvallen."

Professional mbo, Haarlem

ZICH NIET THUIS VOELEN OP SCHOOL

De praktijkprofessionals geven aan dat leerlingen met een migratieachtergrond zich niet altijd thuis voelen binnen het onderwijs en binnen het mbo, of dat ze minder aansluiting hebben met het curriculum. Een praktijkprofessional ziet dit vooral in de groepsvorming op school die langs etnische lijnen verloopt. Een ander professional merkt vooral een mismatch met leerlingen met een migratieachtergrond tijdens excursies.

"Ik merk dat vooral bij bepaalde excursies, als ze iets nog niet eerder gedaan hebben of gezien. Dat zorg ook voor ongemak. Dan vragen ze: waarom doen we dit? We zijn naar het media-park in Hilversum geweest. Dan vragen ze: wat komen we hier doen? Wellicht zijn ze ook minder bekend met Nederlandse programma's."

Professional mbo, Arnhem

Dit laatste voorbeeld heeft een overeenkomst met de factor "beperkte algemene kennis" die genoemd werd binnen het voortgezet onderwijs, omdat jongeren met een migratieachtergrond geen kennis hebben van bepaalde culturele voorzieningen die leerlingen met een Nederlandse achtergrond doorgaans wel hebben.

VOOROORDELEN DOCENTEN

Aanvullend op het zich niet thuis voelen binnen het mbo, geeft een van de pedagogen aan dat ook docenten moeite kunnen hebben om op een goede manier om te aan met de (toenevende) diversiteit in de klas. De pedagoog geeft aan dat dit in uiterste gevallen tot schooluitval kan leiden.

"Op onze school zie ik dat docenten moeite hebben om te gaan met diversiteit en dat dat een extra factor is waarom leerlingen met een niet-westerse migratieachtergrond meer afvallen. Hoe ze benaderd worden. Niet op waarde worden geschat en inhoud, maar op gedrag en vorm. Een jongen, dat heb ik letterlijk meegeemaakt, dat was een goeie gast, maar die werd vervelend behandeld over zijn accent. Een docent ging zijn Marokkaanse accent nadoen. Die gast ging helemaal uit zijn plaat. Er waren een paar incidenten geweest en hij stond op het punt geschorst te worden. Ik ging met hem in gesprek. Ik zei: heel onterecht, maar zet je eer even opzij. Toen ging ik met de docent in gesprek. Hij zit nu in het tweede jaar en het gaat nu fantastisch."

Onderwijspedagoog, Rotterdam

ZORGTAKEN

Een van de praktijkprofessionals geeft aan dat leerlingen met een migratieachtergrond ook vaker zorgtaken hebben thuis die hun schoolprestaties kunnen beïnvloeden. Dat kan gaan om fysieke zorg voor een familielid en/of financiële zorg.

GEEN GOEDE STUDIEKEUZE

Tot slot benoemen praktijkprofessionals, in het kader van uitval, dat ook kan meespelen dat jongeren niet goed doordacht een studiekeuze maken.

"Ik zit zelf op de gang van de opleiding detailhandel en dat is wel een opleiding die bekend staat om relatief veel uitval. Dat is ook een opleiding waar veel jongeren met een migratieachtergrond zitten. Of dat een op een gelinkt is? Deels misschien wel. Deels verklaren wij ook: jongeren kiezen detailhandel omdat ze niets anders weten, dan zit je snel niet op de goede plek."

Professional mbo, Haarlem

De pedagogen en onderwijskundigen verklaren dat het maken van een goede studiekeuze essentieel is voor studiesucces.

Tevens benadrukken zij dat de manier waarop jongeren met een migratieachtergrond een studiekeuze maken, anders kan zijn dan bij leerlingen met een Nederlandse achtergrond. Leerlingen met een migratieachtergrond hebben bijvoorbeeld vaker ouders die geen kennis hebben van het Nederlandse onderwijssysteem, waardoor zij hun kinderen minder kunnen ondersteunen in het maken van een studiekeuze.

4

Hoger beroepsonderwijs (hbo) en wetenschappelijk onderwijs (wo)

Zoals gezegd volgen de meeste jongeren met een migratieachtergrond een mbo-opleiding. Hoewel minder jongeren een hbo- of wo-opleiding volgen, is dit percentage langzaam stijgende. Daarnaast zien we een belangrijk verschil tussen leerlingen met en zonder een migratieachtergrond; veel leerlingen die een mbo 4-opleiding hebben voltooid, stromen door naar het hbo. In dit hoofdstuk zullen we onder meer aandacht besteden aan deze vorm van stapeling.

4.1 Leerlingenpopulatie

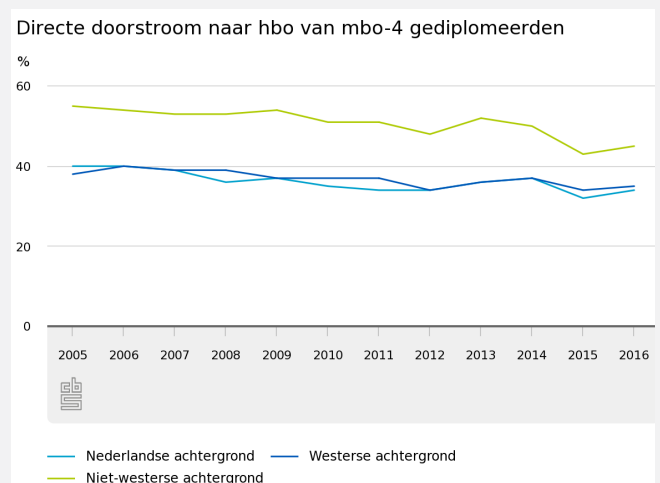
Van de onderwijsvolgende leerlingen met een migratieachtergrond volgde 18,7 procent in het schooljaar 2016-2017 een hbo-opleiding. 10,2 procent van hen volgde een wo-opleiding. Zoals in hoofdstuk drie te zien is, zijn deze percentages in de vijf jaren ervoor (vanaf schooljaar 2011) vergelijkbaar. Er is echter wel een lichte verschuiving zichtbaar. Het percentage jongeren met een migratieachtergrond dat een mbo-opleiding volgt, neemt langzaam af en het percentage dat een hbo- of wo-opleiding volgt, neemt licht toe.

In tegenstelling tot jongeren met een migratieachtergrond, volgen de meeste schoolgaande jongeren met een Nederlandse achtergrond niet een mbo-opleiding, maar een hbo-opleiding. In het schooljaar 2016-2017 was dit 22,7 procent. 13,4 procent van deze groep jongeren volgt een wo-opleiding. Wanneer we kijken naar de ontwikkelingen in de afgelopen jaren, zien we bij jongeren met een Nederlandse achtergrond dezelfde ontwikkelingen als bij jongeren met een niet-westerse migratieachtergrond. Minder jongeren met een Nederlandse achtergrond volgen een mbo-opleiding en meer jongeren een hbo- of wo-opleiding.

4.2 Stapeling

Instromen binnen het hbo kan via drie verschillende routes. 1. Jongeren hebben een havo-opleiding voltooid. 2. Jongeren hebben een vwo-opleiding gevolgd en kiezen niet voor een wo-opleiding, maar een hbo-opleiding. 3. Jongeren hebben een mbo-opleiding op niveau 4 voltooid. In het Jaarrapport Integratie 2018 van het CBS valt te lezen dat van de studenten met een migratieachtergrond die in 2016-2017 hun hbo-bachelorsdiploma haalden, 50 procent een havo- of vwo-opleiding als vooropleiding had. 43 procent had mbo als vooropleiding. Bij de studenten met een Nederlandse achtergrond had 70 procent havo of vwo als vooropleiding en 25 procent mbo als vooropleiding.

Grafiek 4 Mbo; Doorstroom en uitstroom, migratieachtergrond, generatie, regiokenmerken. Bron: CBS.

Bovenstaande tabel laat zien dat het percentage "stapelaars" over de jaren heen ook structureel hoger is bij jongeren met een niet-westerse migratieachtergrond dan bij jongeren met een Nederlandse achtergrond. Tevens is zichtbaar dat bij alle groepen steeds minder wordt gestapeld, vooral bij leerlingen met een

niet-westerse migratieachtergrond. Terwijl in 2005 meer dan de helft (55 procent) van de leerlingen met een niet-westerse achtergrond doorstroomde naar het hbo, is dat in 2016 met tien procent gezakt naar 45 procent. Mogelijk heeft de invoering van het nieuwe leenstelsel hier invloed op gehad. Ook konden hbo-instellingen van 2015 tot 2019 mbo'ers weigeren als hun opleiding te ver afstond van de opleiding die zij wilden gaan volgen op het hbo (verwantschapseisen). In 2019 is deze drempel opgeheven en kunnen alle mbo'ers met een diploma op niveau 4 doorstromen naar een hbo-opleiding naar keuze (Kuik & Van der Molen, 2019).

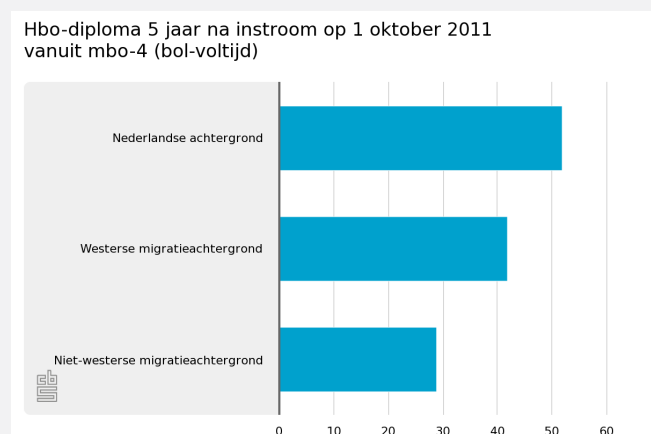
In het Jaarrapport Integratie wordt ook geconcludeerd dat hbo-studenten met een niet-westerse migratieachtergrond gemiddeld een jaar ouder zijn dan medestudenten met een Nederlandse achtergrond als ze hun diploma halen. Gemiddeld zijn hbo-studenten met een Nederlandse achtergrond 23 jaar als zij hun diploma behalen, studenten met een niet-westerse migratieachtergrond zijn dus gemiddeld 24 jaar.

Over stapelaars in het wo zijn weinig gegevens beschikbaar. In het Jaarrapport Integratie 2018 valt echter te lezen dat 56 procent van de wo-studenten met een niet-westerse migratieachtergrond die in het jaar 2016-2017 hun master behaalden, vwo als vooropleiding had. Voor wo-studenten met een Nederlandse achtergrond is dat 75 procent. Hieruit valt te concluderen dat ook richting het wo door jongeren met een niet-westerse migratieachtergrond meer gestapeld wordt.

4.3 Uitval

Stapelaars vanuit het mbo lijken minder succesvol de hbo-opleiding te doorlopen. Slechts 29 procent van de jongeren met een migratieachtergrond wist in 2011 binnen vijf jaar hun hbo-diploma te halen. Voor stapelaars met een Nederlandse achtergrond is dat 52 procent.

Grafiek 3 Hbo-diploma vijf jaar na instroom op 1 oktober 2011 vanuit mbo-4 (bol-voltijd). Bron: CBS, 2018i.

De onderwijsinspectie heeft ook specifiek gekeken naar studenten met een migratieachtergrond uit de tweede generatie. Gemiddeld haalt 40 procent van deze groep studenten hun hbo-diploma binnen vijf jaar. Voor studenten met een Nederlandse achtergrond is dit 62 procent.

Het slagingspercentage in het wo is voor beide groepen hoger dan in het hbo, al doen studenten met een tweedegeneratie-migratieachtergrond het nog steeds slechter dan studenten met een Nederlandse achtergrond. 63 procent van de studenten met een migratieachtergrond haalt binnen vijf jaar hun wo-diploma. Voor studenten met een Nederlandse achtergrond is dit 71,5 procent.

Een vergelijkbaar beeld komt naar voren als we kijken naar de uitvalpercentages van alle hbo-studenten (dus ook de jongeren die vanaf de havo of het vwo doorgestroomd zijn).

Het percentage van hbo-studenten met een niet-westerse migratieachtergrond die hun opleiding niet afmaken, ligt volgens cijfers van DUO en de Inspectie van het Onderwijs structureel hoger dan bij studenten met een Nederlandse achtergrond. In onderstaande tabel worden studenten met een Nederlandse of westerse migratieachtergrond samengevoegd en blijkt de uitval bij hen in 2015 16,5 procent. Voor studenten met een niet-westerse migratieachtergrond is dat 21,5 procent.

Tabel 15 Percentage uitval studenten op het hbo. Bron: Inspectie voor het Onderwijs & DUO.

	Niet-westerse migratieachtergrond	Nederlandse en westerse achtergrond
2010	18,6%	15,7%
2011	21,0%	16,9%
2012	19,0%	15,5%
2013	21,7%	16,3%
2014	21,5%	16,5%

4.4 Jongeren in de grote steden

4.4.1. HBO

Van de jongeren met een migratieachtergrond van 21 jaar en ouder volgt 51,6 procent geen onderwijs meer. De overgrote meerderheid van deze groep jongeren heeft een mbo-opleiding of lager voltooid (92,9 procent). Van de jongeren met een Nederlandse achtergrond volgt 48 procent geen onderwijs meer; van deze groep heeft 80,6 procent een mbo-opleiding of lager voltooid. Dit betekent dat jongeren met een niet-westerse migratieachtergrond die een havo- of vwo-diploma hebben gehaald, vaker doorstuderen dan jongeren met een Nederlandse achtergrond, zoals ook te zien is in onderstaande tabel. De percentages

van jongeren die uitstromen op havo- of vwo-niveau en daarna niet doorstuderen zijn laag, maar hoger bij de Nederlandse jongeren dan bij jongeren met niet-westerse achtergrond.

Tabel 16 Jongeren van 21 jaar en ouder; met hoogst voltooide opleiding Havo/Vwo.

	Niet-westerse migratieachtergrond	Nederlandse achtergrond
Vwo/Mbo	3,1%	5,8%
Hbo/Wo	74,1%	75,6%
Anders	1,1%	0,9%
Geen onderwijs volgend	11,7%	17,7%
	N=8.405	N=10.117

Van de 48,4 procent van de jongeren met een migratieachtergrond die nog wel een opleiding volgen als zij 21 jaar of ouder zijn, volgt 20 procent een hbo-opleiding. Van de jongeren met een Nederlandse achtergrond volgt 52 procent nog een opleiding als zij 21 jaar of ouder zijn, van hen volgt 21,7 procent een hbo-opleiding. De percentages van leerlingen met een niet-westerse migratieachtergrond en met een Nederlandse achtergrond die momenteel een hbo-opleiding zijn dus bijna aan elkaar gelijk zijn.

Tabel 17 Jongeren van 21 jaar en ouder; huidig schoolniveau, hbo, wo en volwassenonderwijs

	Niet-westerse migratieachtergrond	Nederlandse achtergrond
Mbo	21,2%	10,8%
Hbo	20,0%	21,7%
Wo	6,9%	19,2%
Volwassenonderwijs	0,3%	0,3%
Volgt geen onderwijs meer	51,6%	48,0%
	N=23.353	N=14.359

Als we kijken naar via welke route jongeren het hbo hebben bereikt, zien we dat van alle Randstedelijke jongeren die een mbo niveau 4-opleiding hebben voltooid (10.839 jongeren), in totaal 50,5 procent instroomt bij een hbo-opleiding. Dit percentage is hoger dan de landelijke cijfers (43 procent). Wanneer we kijken naar de verschillen tussen jongeren met een Nederlandse en jongeren met een niet-westerse migratieachtergrond, zien we dat jongeren met een niet-westerse migratieachtergrond oververtegenwoordigd zijn. 39,8 procent van de jongeren met een Nederlandse achtergrond stroomt na mbo 4 in bij een hbo-opleiding. Voor jongeren met een niet-westerse migratieachtergrond is dat 56,2 procent. In het kader van uitval hebben we tevens bekeken hoeveel van deze stapelaars het laatste jaar van de hbo-opleiding bereiken. Van alle 19.256 jongeren die in het

schooljaar 2017/2018 in het laatste jaar van hun hbo-opleiding zaten, heeft 28,6 procent een mbo 4 opleiding als vooropleiding. Dus: van de 50,5 procent die na een mbo 4-opleiding een hbo-opleiding gaat volgen, blijft in het laatste jaar nog 28,6 procent over. Ook zijn er grote verschillen tussen jongeren met en zonder migratieachtergrond. Onder de jongeren met een Nederlandse achtergrond was 17,3 procent een stapelaar vanuit het mbo (startpercentage = 39,8). Van jongeren met een niet-westerse migratieachtergrond was 38,1 procent een stapelaar vanuit het mbo (startpercentage = 56,2). Uit deze gegevens valt te concluderen dat de Randstedelijke stapelaars vanuit het mbo met een niet-westerse migratieachtergrond succesvoller zijn binnen het hbo dan stapelaars met een Nederlandse achtergrond.

Op de andere niveaus (voortgezet onderwijs en mbo) waren er geen duidelijke verschillen tussen de jongeren in de verschillende steden (Rotterdam, Amsterdam en Den Haag). Op het gebied van stapeling is er wel een verschil te zien. Zo hebben de Rotterdamse jongeren die instromen in een hbo-opleiding beduidend vaker een mbo-opleiding als vooropleiding. Dit geldt voor zowel jongeren met een Nederlandse achtergrond als jongeren met een niet-westerse migratieachtergrond. Landelijk gezien heeft 43 procent van de instromers bij het hbo met een migratieachtergrond, hiervoor een mbo-opleiding gedaan. Slechts 29 procent van hen behaalt ook het hbo-diploma. Alle percentages van jongeren met een migratieachtergrond die in het laatste jaar van hun opleiding zitten zijn hoger dan het landelijk gemiddelde, maar Rotterdam springt hier ook bovenuit met 40,3 procent.

Tabel 18 Hbo-studenten in hun laatste jaar van de opleiding die een mbo 4 opleiding als vooropleiding hadden

	Totaal stapelaars	Niet-westerse migratieachtergrond	Nederlandse achtergrond
Rotterdam	32,5 %	40,3 %	22,0 %
Amsterdam	28,0 %	36,3 %	15,2 %
Den Haag	26,2 %	37,6 %	14,9 %
Totaal	28,6 %	38,1 %	17,3 %

Deze cijfers wijken duidelijk af van de landelijke cijfers. Daaruit bleek juist dat stapelaars met een niet-westerse migratieachtergrond minder vaak hun hbo-diploma halen dan stapelaars met een Nederlandse achtergrond. Ervan uitgaande dat de jongeren die het laatste jaar van hun hbo-studie hebben bereikt, ook hun diploma zullen halen, is dit een verschil dat om nader onderzoek vraagt. Het is ook mogelijk dat er een discrepantie zit tussen het laatste studiejaar halen én ook daadwerkelijk het diploma behalen. Ook dan is dit een interessant gegeven om nader te onderzoeken.

Ook voor de jongeren met een migratieachtergrond die hebben gestapeld van mbo naar hbo, hebben wij gekeken in hoeverre sociaaleconomische status (SES) een rol speelt. Hieruit bleek dat het verschil in percentages tussen de twee groepen (jongeren met en zonder migratieachtergrond) samenhangt met migratieachtergrond én (een lage) SES. Dit verschil wordt echter voor het grootste deel verklaard door migratieachtergrond, en voor een klein deel door lage SES. Dit betekent dat lage SES én migratieachtergrond samenhangen met het relatief hogere percentage stapeling, maar dat het laatste een grotere invloed heeft dan het eerste.

4.4.2. WO

6,9 Procent van de onderwijsvolgende jongeren met een migratieachtergrond doet een wo-opleiding; bij de jongeren met een Nederlandse achtergrond ligt dit percentage veel hoger: 19,2 procent. Dit is een opvallend verschil met bijvoorbeeld de verhouding van jongeren met en zonder migratieachtergrond die een hbo-opleiding volgen. Deze percentages van de Randstedelijke jongeren liggen redelijk dicht bij elkaar. Daarnaast wijken deze percentages af van de landelijke cijfers. Landelijk gezien volgt 10,2 procent van de onderwijsvolgende jongeren met een migratieachtergrond een wo-opleiding. Onduidelijk is wat hiervoor de verklaring is.

Wel is te zien dat er ook in het wo sprake is van stapeling. Gekeken naar de hoogst voltooide opleiding van jongeren van 21 en ouder heeft 5,1 procent van de jongeren met een migratieachtergrond een vwo-diploma behaald. Slechts 0,6 procent van hen kiest daarna niet voor een vervolgopleiding. Zelfs al zou de overige 4,5 procent een wo-opleiding gaan volgen (in de praktijk is dat vaak anders; een deel van vwo-afgestudeerden kiest voor een hbo-opleiding), dan blijft er nog circa 2 procent over van studenten die via een andere route dan het vwo op het wo terecht zijn gekomen. Ook landelijke cijfers laten zien dat jongeren (en dan jongeren met een migratieachtergrond vaker) via een andere route het wo bereiken.

Tabel 19 Hoogst voltooide opleiding van jongeren van 21 jaar en ouder en huidig schoolniveau op vwo- en wo-niveau.

	Niet-westerse migratieachtergrond	Nederlandse achtergrond
Hoogst voltooid: vwo	5,1 %	18,7 %
Hoogt voltooid vwo en volgt geen onderwijs meer	0,6 %	2,7 %
Huidig schoolniveau: wo	6,9 %	19,2 %

Helaas was het voor het wo niet mogelijk om te kijken naar het slagingspercentage. Dit komt doordat de jongeren binnen het databestand nog niet de leeftijd hebben bereikt waarop zij al een wo-opleiding zouden kunnen hebben voltooid.

4.5 Verklarende factoren volgens de onderwijsprofessionals en wetenschappelijke experts

De praktijkprofessionals, pedagogen en onderwijskundigen noemen meerdere factoren die een rol spelen bij de hogere uitval van studenten met een migratieachtergrond.

ZICH NIET THUIS VOELEN OP SCHOOL

Voor de pedagogen en onderwijskundigen geven aan dat studenten met een migratieachtergrond minder aansluiting vinden binnen het hoger beroepsonderwijs en wetenschappelijk onderwijs. Dit heeft vooral te maken met de "studentencultuur" die de studie kenmerkt. Studenten met een migratieachtergrond kennen deze vanuit hun eigen achtergrond niet en/of hebben er weinig affiniteit mee. Dit gegeven kan ook gevolgen hebben voor het studiesucces van de studenten.

"Als jij vanuit je achtergrond geen alcohol drinkt, val je al buiten de groep. De studentikoze cultuur is gebaseerd op een westers idee."
Pedagoog, Leiden

"Sommige leerlingen hebben een afkeer van het hbo. Je wilt erin functioneren, maar je wilt er geen onderdeel van zijn. Zij hebben de angst om hun achtergrond te verloochenen. Sommigen snijden banden met het verleden door, maar anderen wijzen de studentencultuur af. Willen niet participeren. Terwijl we weten dat dat helpt voor studiesucces."
Onderwijskundige, Amsterdam

GEEN GOEDE STUDIEKEUZE GEMAAKT

Volgens de pedagogen en onderwijskundigen maken ook in het hbo en wo studenten niet altijd even goed doordachte studiekeuzen. Net als in het mbo kan dit een rol spelen bij het studiesucces en uitval.

"De juiste studiekeuze is heel belangrijk voor het succes van de student. De juiste keuze maken kan bijdragen aan succes, omdat je achter je keuze staat en weet wat je kan verwachten. Maar ik denk dat veel studenten die keus niet goed maken."
Pedagoog & Onderwijskundige, Rotterdam

"Leerlingen die zeggen: we liepen toevallig langs deze school. Ze hadden geen idee welke opleidingen er waren. (...) Dat hangt heel significant samen met uitval. Maar dat valt ook te relativeren, veel 16-jarigen weten natuurlijk niet al wat ze willen worden."
Onderwijskundige, Amsterdam

BEPERKTE OUDERBETROKKENHEID

Zowel de praktijkprofessionals als de pedagogen en onderwijskundigen zien dat studenten met een migratieachtergrond een zekere mate van steun van hun ouders missen. Vaak zijn zij de eerste in hun familie die gaan studeren en is er niemand in hun directe omgeving om advies te vragen en/of met wie zij ervaringen kunnen uitwisselen.

"Als je de eerste bent, heb je niet iemand in de familie waarmee je hierover kan praten. Je bent op jezelf aangewezen. (...) Het kan mede verklaren waarom studenten met een migratieachtergrond bijvoorbeeld langer over hun studie doen. Als je geen hulp kan vragen in je omgeving, is het misschien zwaarder en heb je meer tijd nodig."

Pedagoog, Leiden

De professionals benadrukken dat het niet per se gaat om emotionele ondersteuning, die ontvangen zij vaak wel, maar dat het meer gaat om praktische ondersteuning. Zij stellen dat dit niet alleen geldt voor jongeren met een migratieachtergrond, maar meer in het algemeen voor jongeren die de eerste zijn in hun familie (die bijvoorbeeld uit een gezin met lage SES komen) die gaan studeren.

"Het is vooral voorspellend voor de eerste maanden. Als je dan mensen hebt die met je willen en kunnen meedenken. Studenten zeggen zelf ook: het is niet eens zo dat mijn ouders hoeven te weten hoe het allemaal werkt, maar het is wel fijn als ze ernaar blijven vragen."

Onderwijskundige, Amsterdam

ZORGTAKEN

Praktijkprofessionals zien dat studenten met een migratieachtergrond over het algemeen thuis veel zorgtaken hebben in vergelijking met studenten met een Nederlandse achtergrond. Zij hebben de indruk dat dit ten koste kan gaan van de schoolprestaties.

"Met name de meisjes. Zorg voor zieke moeders, vaders, tantes en ooms. Jongens worden daar vaak buiten gelaten. Je hoort ook nog van meisjes dat ze vaak vrijwilligerswerk doen. Dus die overbelasting bij meisjes is wel een punt, denk ik."

Professional hbo, Utrecht

"Maar ik denk dat deze studenten ook vaker zorgtaken hebben. Dus ik denk dat dat wel heel erg kan spelen als we kijken naar studiesucces. Dat zou ook kunnen verklaren waarom studenten met een migratieachtergrond er langer over doen om hun opleiding af te ronden."

Professional wo, Amsterdam

Factoren die de praktijkprofessionals, pedagogen en onderwijskundigen in mindere mate noemen zijn: taalachterstand, drukke thuisomgeving en bijbaantjes.

"Je hebt heel veel doorzettingsvermogen nodig. En je moet komen uit een milieu waar je tijd en ruimte krijgt om te focussen op studie. Dat is niet voor iedereen het geval. Simpel voorbeeld: als je thuis je kamer deelt met je zusje of broertje, dan is het lastiger om daar te studeren. Volgens mij wonen studenten met een migratieachtergrond ook vaker thuis. Ze wonen niet in een omgeving die hetzelfde doet als zichzelf."

Pedagoog, Leiden

Vervolgens benoemen de professionals nog twee specifieke factoren die te maken hebben met stapeling. Dit zijn:

STREVEN NAAR STATUS

Zowel de praktijkprofessionals als de pedagogen en onderwijskundigen hebben het vermoeden dat jongeren met een migratieachtergrond streven naar status, en dat een opleiding op hbo- of wo-niveau een manier is om status te verkrijgen. Ook praktijkprofessionals uit het voortgezet onderwijs krijgen dit signaal.

"Bij een aantal speelt status een rol, mbo heeft een slechte naam en hbo een betere naam (...) Ze zijn daar meer op gefocust, wat ze kunnen na een hbo-opleiding. Welke wegen er zijn. Ze spreken wel de motivatie/wens uit om het te doen, of ze het daadwerkelijk doen, weet ik niet."

Professional vo, Utrecht

Daarnaast geven enkele professionals aan dat dit streven naar status bij studenten met een migratieachtergrond voortkomt uit een soort bewijsdrang tegenover hun ouders. Volgens de professionals leeft onder de studenten het sentiment dat hun ouders offers hebben gebracht voor een betere toekomst voor hun kinderen en dat zij de kansen die zij krijgen daarom volledig moeten benutten.

"Wat ik zie bij studenten met een migratieachtergrond is dat de loyaliteit naar hun ouders heel sterk is en dat zij het loyaliteitsgevoel hebben om te bewijzen dat de offers die zij gemaakt hebben voor een betere toekomst niet voor niks zijn geweest. Dat maakt het ambitieniveau heel hoog. Maar dat niet alleen, ik zie dat men nauwelijks of geen genoeg kan nemen met een laag of middelmatig niveau."

Professional hbo, Utrecht

Dit motief (streven naar status) kan een reden zijn voor uitval, omdat ook leerlingen die eigenlijk het hbo- of wo-niveau niet aankunnen, wel beginnen aan een hbo- of wo-opleiding

(en vervolgens sneller uitvallen). Ook kan motivatie een rol spelen. Als het streven naar status het enige motief is, kan dit effect hebben op de inzet van de student.

ONVOLDOENDE ZELFSTANDIGHEID AANGELEERD

Zoals gesteld stromen relatief veel studenten met een migratieachtergrond van het mbo door naar het hbo, maar is de uitval onder hen ook hoger. Een praktijkprofessional vermoedt dat dit komt doordat de leerlingen binnen het mbo in mindere mate zelfstandig moeten werken en dat dit kan zorgen voor een "cultuurshock", wanneer dat in het hbo wel van de studenten wordt verwacht.

"De doorstroom verloopt niet altijd soepel. Ik denk dat de studenten in het hoger beroepsonderwijs veel meer aan hun lot worden overgelaten en er veel minder persoonlijk contact is tussen docenten en studenten. Ik denk dat er een groter appel wordt gedaan op de studievaardigheden waar in het mbo eigenlijk minder aandacht aan wordt besteed."

Professional hbo, Utrecht

5

Verschillen tussen jongens en meisjes

Over de gehele schoolloopbaan van jongeren met een migratieachtergrond zien we dat er verschillen zijn tussen jongens en meisjes. Op landelijk niveau zien we vooral verschillen in opleidingsniveau en schoolprestaties. Bij de grootstedelijke jongeren zien we aanvullend ook verschillen tussen jongens en meisjes in de onderwijsroutes die zij doorlopen.

5.1 Onderwijsniveau

Van de totale groep jongeren met een migratieachtergrond is het opleidingsniveau gestegen ten opzichte van tien jaar geleden. Als we focussen op de verschillen tussen jongens en meisjes zien we dat meisjes met een migratieachtergrond vaker hoogopgeleid zijn dan jongens met een migratieachtergrond. Vrouwen met een niet-westerse migratieachtergrond hebben vaker een hbo- of wo-bacheloropleiding gevolgd dan mannen. Zo voltooide circa 24 procent van de vrouwen tussen de 25 en 35 jaar een hbo- of wo-opleiding, tegenover 19 procent van de mannen met een niet-westerse migratieachtergrond. Ook zien we dat vrouwen in dezelfde leeftijdscategorie vaker een mbo-opleiding op niveau 4 hebben voltooid, in vergelijking tot mannen (16 procent ten opzichte van 12 procent). Tot slot hebben mannen met een niet-westerse migratieachtergrond vaker dan vrouwen een opleiding op de middelbare school (vmbo, havo, vwo) of mbo niveau 1 als hoogst voltooide opleiding. Voor mannen is het percentage dat alleen een opleiding op vmbo, basis of kader, of mbo niveau 1 voltooide 9 procent, voor vrouwen is dat 5 procent (CBS, 2019).

Volgens het Jaarrapport Integratie 2018 zijn er geen verschillen tussen meisjes met een migratieachtergrond uit verschillende herkomstgroepen. In vergelijking met jongens zijn alle meisjes met een migratieachtergrond gemiddeld vaker hoogopgeleid.

5.2 Voortijdig schoolverlaters

Eerder, in hoofdstuk 3, werden er al cijfers gegeven over het verschil tussen studenten met een migratieachtergrond en zonder migratieachtergrond wanneer het gaat om voortijdig schoolverlaten. Tussen jongens en meisjes (met een migratieachtergrond) zijn er echter ook verschillen in aantallen voortijdig schoolverlaters. Volgens het Jaarrapport Integratie 2018 verlaten meisjes vaker dan jongens het onderwijs met een startkwalificatie. Dit geldt voor meisjes met en meisjes zonder migratieachtergrond. In het jaarrapport wordt er ook nog een uitsplitsing gemaakt tussen verschillende etnische groepen. Zo verlaten meisjes met een Surinaamse of Antilliaanse achtergrond het onderwijs het vaakst met een startkwalificatie, ook vaker dan meisjes met een Nederlandse achtergrond. Meisjes met een Turkse of Marokkaanse achtergrond verlaten het onderwijs het vaakst zonder startkwalificatie, maar in vergelijking met jongens met een Turkse of Marokkaanse achtergrond verlaten zij weer veel minder vaak het onderwijs zonder startkwalificatie. Onder jongens uit deze groep is 18,8 procent een voortijdig schoolverlater, ten opzichte van 6,1 procent van de meisjes.

Tabel 20 Voortijdig schoolverlaters zonder startkwalificatie. Bron: Rapport integratie 2018

Voortijdig schoolverlaters zonder startkwalificatie 2017	Jongens	Meisjes
Nederlandse achtergrond	8,6%	4,4%
Turkse/Marokkaanse achtergrond	18,8%	6,1%
Surinaams/Antilliaanse achtergrond	11,5%	3,8%

5.3 Uitval en studiesucces (mbo, hbo en wo)

In deze alinea zullen we ingaan op de mogelijke verschillen tussen jongens en meisjes wanneer het gaat om uitval en studiesucces op het mbo, hbo en wo.

Uitval van meisjes met een niet-westerse migratieachtergrond binnen het mbo is structureel lager dan de uitval van jongens. In de jaren 2013 tot en met 2016 schommelt uitval van jongens met een niet-westerse migratieachtergrond tussen 5000 en 7000 leerlingen per jaar (circa 11 procent van de hele populatie jongens op het mbo). Voor meisjes met een niet-westerse migratieachtergrond schommelt dit aantal tussen de 3000 en 4000 leerlingen per jaar (circa 6 procent van de gehele populatie meisjes op het mbo). Hierbij zijn er geen opvallende verschillen bij de uitval op de verschillende mbo-niveaus (CBS, 2018g).

In De Staat van het Onderwijs 2018 van de Inspectie van het Onderwijs wordt studiesucces in het hbo en wo gemeten op basis van diplomarendement: hoeveel van de studenten die aan een studie beginnen behalen ook daadwerkelijk hun diploma. Hier zien we de dezelfde tendens die we bij het mbo zagen, wanneer het gaat om verschillen tussen jongens en meisjes. Zo verlaat 46 procent van de vrouwen met een niet-westerse migratieachtergrond die aan een hbo-opleiding zijn begonnen, de opleiding met een diploma. Voor mannen met een niet-westerse migratieachtergrond is dit 34 procent. Voor vrouwen met een Nederlandse achtergrond is dit slagingspercentage 71 procent en voor mannen 53 procent.

Tabel 21 Slagingspercentage studenten op het hbo, uitgesplitst naar sekse en migratieachtergrond. Bron: De Staat van het Onderwijs 2018

	Vrouwen, niet-westerse migratie-achtergrond	Mannen, niet-westerse migratie-achtergrond	Vrouwen, Nederlandse achtergrond	Mannen, Nederlandse achtergrond
%	46	34	71	53

Ook op het wo ligt het diplomarendement van vrouwen met een niet-westerse migratieachtergrond hoger dan bij mannen met een niet-westerse migratieachtergrond. 72 procent van de vrouwen met een niet-westerse migratieachtergrond die aan een wo-opleiding begonnen, behaalde ook het diploma. Bij mannen met een niet-westerse migratieachtergrond ligt dit op 54 procent. Van de vrouwen met een Nederlandse achtergrond behaalde 80 procent hun diploma, voor mannen met een Nederlandse achtergrond is dat 63 procent. Opvallend is dat het diplomarendement voor alle groepen (vrouwen, mannen, met en zonder migratieachtergrond) binnen het wo aanzienlijk hoger ligt dan in het hbo. Volgens landelijke cijfers kent het hbo, vergeleken met het wo, een hoog percentage stapelaars, die vervolgens vaker uitvallen (dan niet-stapelaars).

Mogelijk speelt dit ook een rol bij het verschil in diplomarendement op het hbo en het wo.

Tabel 22 Slagingspercentage studenten op het wo, uitgesplitst naar sekse en migratieachtergrond. Bron: De Staat van het Onderwijs 2018

	Vrouwen, niet-westerse migratie-achtergrond	Mannen, niet-westerse migratie-achtergrond	Vrouwen, Nederlandse achtergrond	Mannen, Nederlandse achtergrond
%	72	54	80	63

5.4 Jongeren in grote steden

Landelijke cijfers geven aan dat meisjes met een niet-westerse migratieachtergrond in vergelijking met jongens met een niet-westerse migratieachtergrond vaker hoogopgeleid zijn en vaker hun opleiding met succes afronden. Voor de grootstedelijke jongeren gaan we na of ook daar meisjes met een niet-westerse migratieachtergrond vaker hoogopgeleid zijn en kijken we naar hoe de verhouding is tussen jongens en meisjes wanneer het gaat om de stapelingsroutes.

5.4.1. OPLEIDINGSNIVEAU

Jongens met een niet-westerse migratieachtergrond in de grote steden hebben vaker dan meisjes een opleiding op vmbo of mbo niveau 1, 2, of 3 als hoogst voltooide opleiding. Zo heeft 18,2 procent van de jongens als hoogst voltooide opleiding een vmbo-opleiding (12,1 procent van de meisjes) en 43,2 procent een mbo-opleiding op niveau 1,2 of 3 (37,1 procent van de meisjes). Meisjes met een niet-westerse migratieachtergrond hebben vaker een mbo-opleiding op niveau 4 voltooid (27,5 % ten opzichte van 18,4 %) of een hbo- of wo-opleiding (respectievelijk 2,5 % t.o.v. 1 % en 3,1 % t.o.v. 1,5 %).

Tabel 23 Hoogst behaald opleidingsniveau van jongeren met een niet-westerse migratieachtergrond van 21 jaar en ouder in 2017, uitgesplitst naar sekse.

Jongeren van 21 jaar en ouder met een niet-westerse migratie-achtergrond in 2017	Jongens	Meisjes
hoogst behaalde diploma:		
Vmbo	18,2%	12,1%
Mbo niveau 1, 2 of 3	43,2%	37,1%
Havo	12,5%	12,5%
Mbo niveau 4	18,4%	27,5%
Vwo	5,1%	5,2%
Hbo	1,0%	2,5%
Wo	1,5%	3,1%
	N=10.184	N=10.211

Bij de jongeren van 21 jaar en ouder die momenteel nog onderwijs volgen, zien we dezelfde tendens. Hoewel er nauwelijks verschil is tussen jongens en meisjes in het percentage dat momenteel een mbo-opleiding volgt (niveau 1, 2,3 of 4), zijn er duidelijk meer meisjes die een opleiding op het hbo of wo volgen. Daarnaast is het percentage jongens van 21 jaar en ouder dat geen onderwijs meer volgt hoger dan bij meisjes.

Tabel 24 Huidig opleidingsniveau jongeren met een niet-westerse migratieachtergrond van 21 jaar en ouder in 2017, uitgesplitst naar sekse.

Huidig schoolniveau jongeren met niet-westerse migratieachtergrond	Jongens	Meisjes
Mbo niveau 1, 2 of 3	11,2%	12,3%
Mbo niveau 4	9,0%	10,1%
Hbo	17,2%	23,0%
Wo	5,7%	8,2%
Volwassenonderwijs	0,3%	0,4%
Volgt geen onderwijs meer	56,7%	46,1%
	N=12.122	N=11.231

5.4.2. STAPELAARS

Zoals eerder aangegeven blijkt uit cijfers dat jongeren met een migratieachtergrond vaker stapelen in het onderwijs. Wanneer we inzoomen op enkele stapelingsroutes, zien we echter ook verschillen tussen jongens en meisjes. Bij de leerlingen die de stapelingsroute van vmbo, mbo en hbo hebben afgelegd (6000 in totaal), zijn meisjes oververtegenwoordigd. Dit geldt voor meisjes met en zonder migratieachtergrond, al stapelen meisjes met een niet-westerse migratieachtergrond wel het vaakst.

Tabel 25 Jongeren die de stapelroute vmbo – mbo – hbo hebben doorlopen, uitgesplitst naar migratieachtergrond en sekse.

	Jongens	Meisjes
Nederlandse achtergrond	40,6%	59,4%
Niet-westerse migratieachtergrond	39,4%	60,6%

Bij het zeldzame stapeltraject vmbo, havo, vwo (in totaal volgden slechts 250 leerlingen deze route) zien we dezelfde verhouding bij meisjes met een niet-westerse migratieachtergrond; zij stapelen vaker dan jongens met een niet-westerse migratieachtergrond. Bij de jongens en meisjes met een Nederlandse achtergrond zien we een andere verhouding; meer jongens met een Nederlandse achtergrond volgen de route vmbo, havo, vwo.

Tabel 26 Jongeren die de stapelroute vmbo – havo – vwo hebben doorlopen, uitgesplitst naar migratieachtergrond en sekse.

	Jongens	Meisjes
Nederlandse achtergrond	53%	47%
Niet-westerse migratieachtergrond	40,5%	59,5%

5.5 Verklarende factoren volgens onderwijsprofessionals en wetenschappelijke experts

In dit hoofdstuk is tot dusver beschreven dat meisjes met een niet-westerse migratieachtergrond over het algemeen hoger opgeleid zijn dan jongens met een niet-westerse migratieachtergrond, minder vaak uitvallen en dus vaker een diploma behalen. We hebben onderwijsprofessionals gevraagd of ze dit herkennen uit hun eigen praktijk en of ze hier verklaringen voor hebben. Professionals noemen een aantal factoren die volgens hen mogelijk de verschillen tussen jongens en meisjes verklaren.

Het onderwijssysteem is feminien ingericht

Meerdere onderwijsprofessionals geven aan dat het onderwijs 'feminien' zou zijn. Daardoor zou het beter aansluiten op de manier waarop meisjes leren dan op de manier waarop jongens leren. Eén van de professionals benoemt dat het al op de basisschool begint, waar kinderen voornamelijk vrouwelijke docenten voor de klas hebben. Jongens zouden zich daardoor minder thuis voelen in het onderwijs en minder goed presteren.

"Ik heb laatst tijdens een presentatie gehoord dat het komt door hoe we het onderwijs inrichten. Dat het onderwijs gericht is op hoe meisjes leren en niet hoe jongens leren. En daar kon ik me wel aardig in vinden. Meiden leren natuurlijk op een andere manier dan jongens. En dat sluit niet goed aan blijkbaar."
Onderwijsprofessional voortgezet onderwijs, Rotterdam

Meisjes hebben meer discipline (en druk van de sociale omgeving)

Professionals uit de praktijk hebben de indruk dat meisjes met een migratieachtergrond gedisciplineerder en ijveriger zijn dan jongens met een migratieachtergrond. Mogelijk zou dit liggen aan het verschil in vrijheid die jongens en meisjes vanuit huis krijgen. Onderwijsprofessionals krijgen de indruk dat er bij de meisjes meer sociale controle plaatsvindt, waardoor ze minder de kans krijgen om bijvoorbeeld veel en tot laat op straat te zijn. Hierdoor zouden zij minder afgeleid zijn en meer tijd hebben voor hun studie. Jongens zouden die vrijheid vaker hebben. Daardoor hebben ze meer afleiding en minder focus en discipline voor de studie.

"Er wordt altijd een soort verklaring gegeven, dat meisjes gedisciplineerder opgroeien, en 's avonds niet de hort opgaan en jongens wel en daardoor niet in die discipline meekunnen van het studeren en het goed voor zichzelf zorgen."
Onderwijsprofessional hbo, Utrecht

Jongens zijn vaker beïnvloed door straatcultuur en gevoeliger voor snel geld verdienen

Volgens onderwijsprofessionals speelt de straatcultuur bij jongens met een migratieachtergrond een grotere rol dan bij meisjes met een migratieachtergrond. Sommige professionals spreken van verschillende werelden waar jongeren in leven: thuis, school en de straat. Door het leven in verschillende werelden zouden jongeren regelmatig geconfronteerd worden met de verschillen en moeite hebben met het focussen op onderwijs. Daarnaast zouden jongens vanuit de straatcultuur meer gedreven worden door status en de behoefte om snel geld te verdienen. De meisjes lijken juist meer gefocust te zijn op het behalen van hun diploma, omdat ze graag zelfstandig willen zijn en hun eigen geld willen verdienen.

"Ik vind het lastig. Ik denk dat bij jongens de straatcultuur ook wel een beetje meespeelt. Dat jongens meer op straat zijn. Ik denk dat meisjes meer gefocust zijn en meer bezig zijn met school. Je ziet ook dat dat nu steeds meer wordt. Ook met onafhankelijk zijn en autonoom zijn, je eigen geld verdienen, jezelf zijn en niet afhankelijk zijn van je man of van iemand. Dus ik denk dat dat ook wel meespeelt."

Pedagoog/onderwijskundige, Rotterdam

Meerdere professionals denken dat jongens sneller uitvallen of minder goed functioneren binnen het onderwijs omdat ze graag snel geld willen verdienen. Ze zouden moeite hebben met focussen op het langetermijndoel van studeren en eerder voor gemak kiezen. Volgens een van de professionals zouden jongens vaak tijdelijke baantjes hebben, bijvoorbeeld via een bekende of familie. Wanneer ze na een tijdje de baan niet meer hebben, blijkt het toch heel moeilijk om terug naar school te gaan.

"Die kunnen bij een oom gaan werken of op een andere manier makkelijk geld verdienen, en dan die weg kiezen. Gemak. (...) Die hebben dan tijdelijk een baan, maar op een gegeven moment zijn ze niet meer welkom en dan staan ze op straat. En dan is het heel moeilijk om terug te keren in die schoolbanken, dan zijn ze ouder. En dan gaan ze hangen en ander gedrag laten zien."

Onderwijsprofessional mbo, Arnhem

Gebrek aan cultuursensitief onderwijs

Tot slot benoemen onderwijsprofessionals ook dat cultuursensitiviteit in de klas belangrijk is. Jongeren met een migratieachtergrond zouden soms een andere aanpak en benadering nodig hebben. Met name bij de jongens blijkt dit soms een uitdaging voor docenten. Sommige professionals geven dan ook aan dat niet iedere docent hiertoe in staat is en dat hier wellicht meer aandacht voor moet komen.

Aanvullend hierop zegt een onderwijskundige dat het onderwijs inhoudelijk niet altijd goed aansluit bij de belevingswereld van jongeren.

"(...) Ik denk dat vooral de docenten moeten gaan kijken naar hoe de lessen eruit zien en of dat aansluit bij wat leerlingen dagelijks meekrijgen. Dus hoe kunnen docenten het herkenbaar maken, zodat het voor leerling ook duidelijk wordt waarom ze het nodig hebben? Dus dat is belangrijk. Maar ook dat de interesses aansluiten. En ik heb wel het idee dat daar steeds meer aandacht voor is, omdat de docenten meer de ruimte krijgen."

Onderwijspedagoog, Rotterdam

6

Arbeidsmarktpositie

In de vorige hoofdstukken hebben we de schoolcarrière van jongeren met een migratieachtergrond in kaart gebracht. Dit deden we op basis van landelijke cijfers en op basis van cijfers van jongeren uit de drie grote steden Amsterdam, Rotterdam en Den Haag. Jongeren volgen uiteraard een opleiding om uiteindelijk op de arbeidsmarkt terecht te komen. Om die reden staan wij in dit rapport nog kort stil bij de arbeidsmarktpositie van jongeren met een migratieachtergrond en een Nederlandse achtergrond nadat zij hun schoolcarrière hebben doorlopen.

6.1 Hoogst behaald onderwijsniveau en werkloosheid

In lijn met de eerder uiteengezette routes van leerlingen met een niet-westerse migratieachtergrond, hebben – volgens de meest recente cijfers van het CBS – de meeste Nederlanders met een niet-westerse migratieachtergrond een middelbaar onderwijsniveau: 37,7 procent. Zij hebben óf alleen een opleiding op de middelbare school voltooid (havo of vwo) óf een mbo-opleiding (niveau 2 tot en met 4). Daarnaast heeft 36,9 procent van de Nederlanders met een niet-westerse migratieachtergrond een laag opleidingsniveau. Zij hebben alleen primair onderwijs of de eerste jaren van het voortgezet onderwijs gevolgd. Tot slot heeft 20,7 procent van de Nederlanders met een niet-westerse migratieachtergrond een hoog opleidingsniveau (hbo of wo).

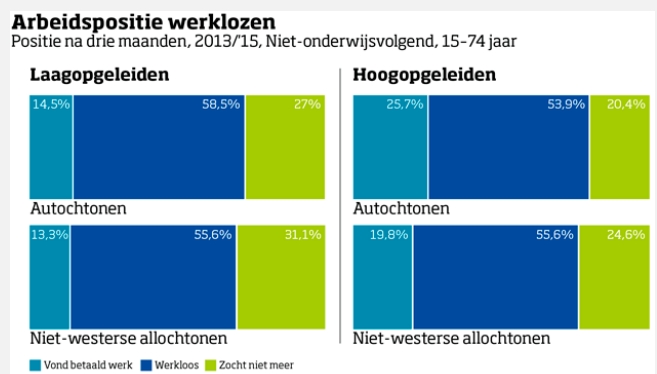
Tabel 27 Bevolking; hoogst behaald onderwijsniveau en onderwijs-richting. Nederlanders met een niet-westerse migratieachtergrond en met een Nederlandse achtergrond. Bron: CBS, 2018a.

Hoogst behaald onderwijsniveau, 2017	Niet-westerse migratie-achtergrond	Nederlandse achtergrond
Laag onderwijsniveau	6,9 %	31,2 %
Middelbaar onderwijsniveau	37,7 %	36,5 %
Hoog onderwijsniveau	20,7 %	29,3 %
Weet niet of onbekend	4,6 %	0,8 %

Ook de meeste Nederlanders met een Nederlandse achtergrond hebben een middelbaar onderwijsniveau: 36,5 procent. Daarnaast heeft 31,2 procent een laag opleidingsniveau en 29,3 procent een hoog opleidingsniveau. In vergelijking met Nederlanders met een niet-westerse migratieachtergrond hebben burgers met een Nederlandse achtergrond minder vaak een laag opleidingsniveau en vaker een hoog opleidingsniveau.

Ongeacht hun opleidingsniveau vinden Nederlanders met een niet-westerse migratieachtergrond minder snel een baan dan burgers met een Nederlandse achtergrond. Cijfers van het CBS van de verschillen tussen laag- en hoogopgeleiden laten zien dat 13,3 procent van de laagopgeleiden met een migratieachtergrond drie maanden na de studie een baan vindt, voor laagopgeleiden met een Nederlandse achtergrond is dit percentage 14,5 procent. Van de hoogopgeleiden met een migratieachtergrond vond 19,8 procent binnen drie maanden een baan, voor de hoogopgeleiden met een Nederlandse achtergrond is dit 25,7 procent.

Grafiek 4 Arbeidspositie werklozen. Positie na drie maanden, 2013/15, niet-onderwijsvolgend, 15-74 jaar. Bron: CBS.

6.2 Jongeren in de grote steden

Eerder werd al duidelijk dat 51,6 procent van de jongeren met een migratieachtergrond van 21 jaar en ouder geen onderwijs meer volgt, voor de jongeren met een Nederlandse achtergrond is dat 48 procent. Van deze groep jongeren hebben we gekeken hoeveel van hen werkzaam zijn. Voor jongeren met een migratieachtergrond is dat 53,1 procent, voor jongeren met een Nederlandse achtergrond is dat 68,9 procent. Dit betekent echter niet dat de rest van de jongeren werkloos is. Voor jongeren met een migratieachtergrond is dit percentage namelijk 10,3 procent en voor jongeren met een Nederlandse achtergrond 5,4 procent. Gekeken is in hoeverre dit verschil samenhangt met een lage SES. Hieruit bleek dat er geen relatie is tussen werkloosheid en SES. Van 36,1 procent van de jongeren met een migratieachtergrond én 25,3 procent van de jongeren met een Nederlandse achtergrond is niet bekend of zij werkzaam of werkloos zijn. Deze groepen jongeren staan niet geregistreerd als werkzoekende en ontvangen ook geen uitkering, waardoor er geen verdere gegevens over hen beschikbaar zijn.

Tabel 29 Jongeren ouder dan 21 jaar; schoolverlaters; werkloosheid.

	Niet-westerse migratieachtergrond	Nederlandse achtergrond
Werkzaam	53,1%	68,9%
Werkloos	10,3%	5,4%
Arbeidsongeschikt	< 1%	< 1%
Overig/onbekend	36,1%	25,3%
	N=7.156	N=3.930

Van de jongeren die geen onderwijs meer volgden, zijn ook gegevens bekend over hun maandinkomen. Dit maandinkomen kan zowel bestaan uit loon uit werk als uit inkomen vanuit een uitkering. De meeste jongeren, zowel jongeren met een Nederlandse als met een migratieachtergrond, verdienen minder dan 1000 euro per maand. Naarmate het maandloon hoger is, worden de percentages van beide groepen lager. Opvallend is dat jongeren met een Nederlandse achtergrond vaker dan jongeren met een niet-westerse migratieachtergrond minder dan 1000 euro verdienen, maar dat zij ook vaker meer verdienen dan jongeren met een niet-westerse migratieachtergrond.

Tabel 30 Jongeren die in 2017 geen onderwijs meer volgden, maandloon.

	Niet-westerse migratieachtergrond	Nederlandse achtergrond
minder dan € 1.000	23,8 %	26,9 %
tussen € 1.000 en € 1.500	11,1 %	13,7 %
tussen € 1.500 en € 2.000	10,4 %	13,6 %
meer dan € 2.000	6 %	8,3 %
	N=19085	N=12792

7

Aanbevelingen vanuit de onderwijsprofessionals

Binnen dit verkennende onderzoek hebben wij de praktijkprofessionals, pedagogen en onderwijskundigen ook gevraagd, op basis van de door hen gesignaleerde knelpunten en/of drempels, welke mogelijke verbeteringen zij zien. En welke extra inspanningen zijn nodig om gelijke kansen te bevorderen wanneer het gaat om de schoolloopbaan? Zij benoemen de volgende vier punten.

7.1 Bevordering cultuursensitiviteit leerkrachten

De meeste professionals (twee praktijkprofessionals en drie pedagogen) geven aan dat zij het idee hebben dat de beperkte cultuursensitiviteit van leerkrachten hun beoordelingsvermogen over de capaciteiten van de leerlingen kan vertroebelen. Nederland zelf, maar ook de huidige leerlingenpopulaties worden steeds diverser. Volgens de professionals weet niet iedere leerkracht even goed met deze veranderingen om te gaan. Het vaakst noemen de professionals dat leerlingen met een niet-westerse migratieachtergrond worden benadeeld op basis van hun gedrag. Het gaat dan bijvoorbeeld om culturele verschillen in omgangsvormen en gewoontes.

"Leerlingen, vooral in het vmbo, worden vaak een niveau teruggezet op basis van gedrag. Dat vind ik zorgelijk. Mijn gedrag bepaalt niet mijn capaciteit en intelligentie. Onderwijs moet focussen op wat je kan, niet op hoe ik me gedraag omdat ik de docent niet mag. (...) Daarmee wil ik niet zegen dat de ene opvoeding beter is dan de andere. Maar het onderwijssysteem is wel gebaseerd op een westers beeld van opvoeding. Bij andere normen en manier van omgang is het misschien lastig om de overgang te maken van gedrag thuis naar gedrag op school."
Pedagoog, Leiden

"Leerkrachten moeten een beetje een "feel for the game" hebben. Je moet weten dat je een jongen met een Marokkaanse achtergrond niet voor de hele klas voor paal moet zetten, maar even apart moet aanspreken. Binnen het vmbo zag ik dat docenten niet met dat gedrag om kunnen gaan en iemand daardoor sneller bestempelen als iemand met minder cognitieve vaardigheden. Dat gebeurt niet bewust, maar omdat niet voldoende de spiegel wordt voorgehouden naar eigen handelen."

Onderwijspedagoog, Rotterdam

"Ik had bijvoorbeeld een keer een cursus over machogedrag in het onderwijs. Daar ben ik me bewust geworden van hele kleine gewoontes die voor ons heel gewoon zijn. Zoals als je aangesproken wordt op het gooien van een pen. Dat er culturele verschillen zijn over hoe je omgaat met zo'n beschuldiging. (...) Ik denk dat het belangrijk is om personeel daarvan bewust te maken, momenteel is het bewustzijn onder docenten heel verschillend. (...) Die cursus is voor mij een eyeopener geweest. Ik weet nu dat als een student bijvoorbeeld een slap handje geeft, dat ik daar feedback op moet geven. Niet omdat het fout is, maar om geen achterstand in stand te houden als je dat niet leert. Daar zie ik voor ons wel een taak, om dat boven tafel te krijgen. Zodat studenten er iets mee kunnen doen. Ik denk vooral met cursussen, bewustwording, dat we daar oog voor krijgen. Voor docenten en overig personeel."

Professional mbo, Haarlem

7.2 Inzet van buddy's (peers)

Eerder gaven de professionals al aan dat er bij leerlingen met een niet-westerse migratieachtergrond vaker sprake is van een lagere ouderbetrokkenheid. Ouders kunnen, vaak vanwege een beperkte kennis van het Nederlandse onderwijssysteem, hun kinderen maar in beperkte mate ondersteunen gedurende de onderwijscarrière. Enige ondersteuning is echter wel wenselijk. Een deel van de professionals ziet dit vooral als een taak van het onderwijs en de leerkracht (zie het volgende punt), maar een

ander deel van de professionals heeft meer vertrouwen in de inzet van leeftijdsgenoten. Dit punt komt vooral uit de praktijk, en specifiek uit het voortgezet onderwijs. Twee professionals binnen het vo benoemden dit punt, en een onderwijskundige.

"Ik denk dat organisaties als Giving Back⁸ super zijn. Elke leerling wordt gekoppeld aan een mentor met dezelfde soort achtergrond. Ze leren vaardigheden en ze laten de wereld zien. Ik zie prachtige resultaten. Ze krijgen het gevoel dat zij dat ook kunnen."
Professional voortgezet onderwijs, Utrecht

7.3 Meer persoonlijke aandacht van de onderwijsprofessional

Twee praktijkprofessionals en een pedagoog vinden dat er voor de onderwijsprofessional een taak weggelegd is om het deel van de ondersteuning dat leerlingen van huis uit niet krijgen, wel binnen het onderwijs te geven. Deels gaat het hier om persoonlijke aandacht om iets beter de capaciteiten van een leerling helder te krijgen, anderzijds om hen te motiveren als zij tegen obstakels aanlopen. Ook hier zijn de praktijkprofessionals afkomstig uit het voortgezet onderwijs.

"Op mijn vorige school was er een jongen van Turkse komaf die agressief gedrag vertoonde. Intelligent genoeg, maar sociaal niet aangepast. Een collega heeft dat doorbroken. Die zei: waar jij tegenaan loopt, dat heb ik als jong meisje ook gehad. Toen kwam er herkenning. Leerlingen hebben vaak het gevoel dat ze alleen zijn in wat ze meemaken. En dat is wel iets dat je moet herkennen als docent."
Professional voortgezet onderwijs, Den Haag

"Het is een groot thema. Jongeren die gestapeld hebben en die ik sprak voor interviews zeiden allemaal: er was één docent die het zag. Die zag dat ik harder moest werken voor taal en die had daar respect voor. Bagatelliseer niet die ene docent of pedagoog die zegt: geloof niet in een negatief beeld dat anderen van je schetsen en ga ervoor. Ik ben soms negatief over docenten, maar er zijn wel veel gepassioneerde docenten die wel in de jongeren geloven en motiveren."
Onderwijspedagoog, Rotterdam

7.4 Meer ondersteuning bij het maken van de studiekeuze en taal

Om de uitval van studenten met een niet-westerse migratieachtergrond binnen het mbo, hbo en wo te verklaren, gaven de professionals aan dat de jongeren mogelijk niet goed genoeg hebben nagedacht voordat zij die keuze maakten. Een pedagoog en onderwijskundige denken dat leerlingen met een niet-westerse migratieachtergrond gebaat kunnen zijn bij meer ondersteuning bij het maken van een studiekeuze. Zij zien hier vooral een taak voor het voortgezet onderwijs.

"Onder andere leerlingen die op het hbo zitten zeggen dat ze vinden dat de school hen weinig informatie heeft gegeven. Ik vind dat het onderwijs daar over na moet denken. Zeker als het een leerling betreft die als eerste in zijn of haar familie naar het hoger onderwijs gaat."
Onderwijskundige, Amsterdam

Tot slot noemt een professional ook het bieden van aanvullend taalonderwijs, bijvoorbeeld in de vorm van bijlesuren. Het is opvallend dat slechts een professional een aanbeveling geeft op het gebied van taal omdat de professionals taalachterstand regelmatig noemen als belemmering voor jongeren met een niet-westerse migratieachtergrond.

8 <https://givingback.nl/>.

8

Conclusie en discussie

Dit onderzoek laat zien dat er kleine veranderingen waar te nemen zijn in de tendensen aangaande de schoolloopbanen van jongeren met een niet-westerse migratieachtergrond. Jongeren met een niet-westerse migratieachtergrond krijgen binnen het primaire onderwijs het vaakst een vmbo-advies en vaker dan jongeren met een Nederlandse achtergrond een advies voor de laagste niveaus van het vmbo. Dit advies is uiteraard tekenend voor de rest van de schoolcarrière van jongeren met een migratieachtergrond. Hoewel er niveaoverschuivingen plaatsvinden binnen het voortgezet onderwijs, eindigen de meeste jongeren met een migratieachtergrond hun schoolcarrière met een mbo-diploma. In de afgelopen jaren is wel een lichte verschuiving te zien, jongeren met een migratieachtergrond volgen iets minder vaak een mbo-opleiding en vaker een hbo-opleiding. Opvallend is wel dat de meeste jongeren met een migratieachtergrond op het mbo, een opleiding op niveau vier volgen. Zeker gezien jongeren met een migratieachtergrond binnen het primaire onderwijs vaker dan jongeren met een Nederlandse achtergrond een schooladvies krijgen voor de laagste niveaus van het vmbo, het voorportaal voor mbo twee en drie. Stapeling binnen het mbo zal dit verschijnsel ten dele verklaren, vaker dan jongeren met een Nederlandse achtergrond, volgen jongeren met een migratieachtergrond na het behalen van een mbo-diploma nog een mbo-opleiding van een hoger niveau.

Van de jongeren met een migratieachtergrond die een hbo-diploma hebben behaald, komt echter nog steeds een aanzienlijk deel van het mbo (al worden deze percentages in de afgelopen jaren minder). En juist deze groep jongeren valt, vaker dan jongeren die van de havo komen, uit binnen het hbo. Over de gehele linie ligt het percentage uitval op alle niveaus (voortgezet onderwijs, mbo, hbo en wo) structureel hoger bij jongeren met een migratieachtergrond, in vergelijking met jongeren met een Nederlandse achtergrond. De eerder al bekende verschillen tussen jongens en meisjes zijn nog actueel. Meisjes met een migratieachtergrond zijn, in vergelijking tot jongens met een migratieachtergrond, hogeropgeleid en hebben een hoger diplomarendement.

Cijfers van de jongeren uit Rotterdam, Amsterdam en Den Haag laten op grote lijnen dezelfde trends zien⁹. Opvallend is echter dat de verschillen tussen jongeren met en zonder migratieachtergrond op grootstedelijk niveau minder groot zijn dan op landelijk niveau. Dit is interessant, omdat in de meerderheid-minderheden-steden (steden waar de meerderheid tot een minderheidsgroep behoort) de populatieverhoudingen anders zijn dan in de rest van het land. Het lijkt erop dat, naarmate het percentage jongeren met een migratieachtergrond toeneemt in een stad, zij binnen het onderwijs op meer gelijkwaardig niveau gaan presteren in vergelijking tot jongeren met een Nederlandse achtergrond. In enkel gevallen presteren Randstedelijke jongeren met een migratieachtergrond zelfs beter dan jongeren met een Nederlandse achtergrond. Gekeken naar af- en doorstroom binnen het voortgezet onderwijs, stromen jongeren met een migratieachtergrond vaker dan jongeren met een Nederlandse achtergrond door naar een hoger niveau. Daarnaast weten Randstedelijke stapelaars met een migratieachtergrond vaker dan stapelaars met een Nederlandse achtergrond met succes hun hbo-diploma te behalen. Mogelijk kan vervolgonderzoek meer duidelijkheid geven over deze verschillen en hiervoor verklaringen vinden.

Aanvullend kon er op basis van de Randstedelijke cijfers geconcludeerd worden dat de verschillen in voortijdig schoolverlaten, uitstroom en stapeling niet of nauwelijks te verklaren zijn vanuit SES. Dit betekent dat deze verschillen bij in-, door- en uitstroom voor deze groep jongeren meer samenhangen met etnische achtergrond dan met sociaaleconomische status. Dit terwijl SES, zoals in de inleiding gesteld, vaak als verklarende factor wordt genoemd voor verschillen in de schoolloopbanen tussen jongeren met en zonder migratieachtergrond.

---

⁹ Dit wil zeggen: van de data die voor ons beschikbaar waren. Binnen ons databestand konden wij bijvoorbeeld geen uitspraken doen over schooladviezen. Zo waren er nog enkele andere thema's waar wij geen Randstedelijke cijfers van konden achterhalen.

Tabel 31: Verklarende factoren voor verschillen in in-, door- en uitstroom bij jongeren met een migratieachtergrond, volgens geïnterviewde professionals.

Verklarende factor	PO	VO	MBO	HBO/WO	Totaal
Taalachterstand	●	●	●	●	4
Beperkte ouderbetrokkenheid	●	●	●	●	4
Beperkte algemene kennis van jongere	●	●			2
Drukke thuisomgeving		●		●	2
Bijbaantjes		●		●	2
Zorgtaken			●	●	2
Geen goede studiekeuze gemaakt			●	●	2
Multiproblematiek			●		1
Voelt zich niet thuis op school			●	●	2
Onder advisering	●				1
Beperkte doorstroom mogelijk		●			1
Vooroordelen docenten			●		1

Uit de interviews met onderwijsprofessionals, onderwijskundigen en pedagogen komen in totaal twaalf mogelijke verklarende factoren naar voren voor de verschillen (zie onderstaande tabel). "Taalachterstand" en "beperkte ouderbetrokkenheid" staan met stip bovenaan. Deze worden op alle onderwijsniveaus genoemd. Ook valt op dat de meeste verklarende factoren (zie onderstaande tabel) betrekking hebben op een tekortkoming van het individu en/of zijn of haar omgeving (de factoren in het geel). In mindere mate noemen de professionals factoren die te maken hebben met het functioneren van onderwijsprofessionals en/of het onderwijssysteem.

Desondanks richten de door hen geformuleerde aanbevelingen zich vooral op aanpassingen die onderwijsprofessionals en onderwijsinstellingen zouden kunnen doorvoeren om jongeren met een migratieachtergrond beter te ondersteunen in hun onderwijsloopbaan. Wellicht is dit ook de juiste insteek. **Hoewel taalachterstand en beperkte ouderbetrokkenheid op alle niveaus een rol lijkt te spelen, blijkt uit ander en eerder onderzoek dat dit moeilijk te verbeteren is.¹⁰ Alleen scholen die intensief inzetten op ouderbetrokkenheid weten een goed partnerschap met ouders op te bouwen. Mogelijk is het nodig om (nog) scherper te kijken naar welke rol het onderwijs kan spelen in het compenseren van eventuele opgelopen achterstanden op individueel of omgevingsniveau.** Daarnaast geven de professionals zelf ook aan dat een interne kritische blik (van de professionals zelf en/of de onderwijsinstelling) essentieel is.

10 Zie bijvoorbeeld Van Rooijen et al., 2019.

CBS (2018a). Bevolking; hoogstbehaald onderwijsniveau en onderwijsrichting. Geraadpleegd op 23 januari 2019 van <https://opendata.cbs.nl/statline/#/CBS/nl/dataset/82816ned/table?dl=8083>.

CBS (2018b). Jaarrapport Integratie 2018. Den Haag: Centraal Bureau Statistiek.

CBS (2018c). Bevolking; ontwikkeling in gemeenten met 100 000 of meer inwoners. Geraadpleegd op 23 januari 2019 van <http://statline.cbs.nl/Statweb/publication/?DM=SLNL&PA=70748NED&D1=0-1,5,15&D2=0&D3=0&D4=0,5,15,24,26&D5=1&HDR=T&STB=G4,G2,G1,G3&VW=T>.

CBS (2018d). Schooladvies en heroverweging schooladvies. Geraadpleegd op 23 januari 2019 van <https://www.onderwijsin-cijfers.nl/kengetallen/po/leerlingen-po/prestaties-schooladvies>.

CBS (2018e). Brugklascategorien; niveauverandering, achtergrondkenmerken. Geraadpleegd op 23 januari 2019 van <https://opendata.cbs.nl/statline/#/CBS/nl/dataset/82928NED/table?dl=1227C>.

CBS (2018f). Deelname onderwijs; jongeren 0 tot 25 jaar, regio's. Geraadpleegd op 22 februari 2019 van <https://jeugdstatline.cbs.nl/JeugdMonitor/publication/?DM=SLNL&PA=71010NED&D1=24-29&D2=a&D3=l&D4=0-1,3-4&D5=0&D6=5-9&VW=T>.

CBS (2018g). MBO; doorstroom en uitstroom, migratieachtergrond, generatie, regiokenmerken. Geraadpleegd op 23 januari 2019 van <https://statline.cbs.nl/Statweb/publication/?DM=SLNL&PA=71895NED&D1=1&D2=0&D3=29,32,35,38,41&D4=0-2,8&D5=0-1,4&D6=0&D7=0&D8=10&HDR=G6,G5,T,G1,G3,G4&STB=G2,G7&VW=T>.

CBS (2018h). Voortijdig schoolverlaters; onderwijssoort. Geraadpleegd op 23 januari 2019 van <https://statline.cbs.nl/Statweb/publication/?DM=SLNL&PA=71292ned&D1=3&D2=0&D3=l&D4=21-25&D5=1&D6=6-7,10-12&HDR=G1,G2,G4,G5,T&STB=G3&VW=T>.

CBS (2018i). Minder mbo'ers naar hbo in afgelopen decennium. Geraadpleegd op 23 januari 2019 van <https://www.cbs.nl/nl-nl/nieuws/2018/04/minder-mbo-ers-naar-hbo-in-afgelopen-decennium>.

CBS (2019). Bevolking ; onderwijsniveau; geslacht; leeftijd en migratieachtergrond. Geraadpleegd op 22 februari 2019 van <https://statline.cbs.nl/Statweb/publication/?DM=SLNL&PA=82275NED&D1=0&D2=1-2&D3=3-8&D4=0,4&D5=0,3,5-6,9-11,14,16-17&D6=l&HDR=T,G1,G5,G2&STB=G3,G4&VW=T>.

Crul, M. (2015). Is Education the Pathway to Success? A Comparison of Second Generation Turkish Professionals in Sweden, France, Germany and The Netherlands. *European Journal of Education*, 50, 325-339.

De Geus, W. & Bisschop, P. (2017). Licht op schaduwonderwijs. Onderzoek naar deelname aan en uitgaven voor schaduwonderwijs. Amsterdam: SEO Economisch onderwijs/Utrecht: Oberon.

Elffers, L. (2017). De bijlesgeneratie. Opkomst van onderwijscompetitie. Amsterdam: Amsterdam University Press.

Huijnk, W. & Andriessen, I. (2016). Integratie in zicht? De integratie van migranten in Nederland op acht terreinen nader bekeken. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.

Inspectie van het Onderwijs (2016). Onderwijsverslag De Staat van het Onderwijs 2013-2015. Den Haag: Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap.

Inspectie van het Onderwijs (2017). Onderwijsverslag De Staat van het Onderwijs 2015-2016. Den Haag: Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap.

Inspectie van het Onderwijs (2018). Onderwijsverslag De Staat van het Onderwijs 2016-2017. Den Haag: Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap.

Inspectie van het Onderwijs (2019). Onderwijsverslag De Staat van het Onderwijs 2017-2018. Den Haag: Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap.

Inspectie van het Onderwijs. (z.d.). Uitval studenten. Geraadpleegd op 23 januari 2019 van <https://www.onderwijsinspectie.nl/onderwijssectoren/hoger-onderwijs/sectoren/onderwijs/indicatoren/uitval>

Jennissen, R., Engbersen, G., Bokhorst, M. & Bovens, M. (2018) De nieuwe verscheidenheid. Toenemende diversiteit naar herkomst in Nederland. Den Haag: Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid.

Jeugdmonitor StatLine. (31 augustus 2018). Deelname onderwijs; jongeren 0 tot 23 jaar, regio's. Geraadpleegd op 23 januari 2019 van <https://jeugdstatline.cbs.nl/Jeugdmonitor/publication/?DM=SLNL&PA=71010NED&D1=0-1,24-29&D2=0&D3=8&D4=3&D5=0&D6=16&HDR=G1,G2,G3,T&STB=G4,G5&VW=T>.

Karssen, M., Van der Veen, I. & Roelveld, J. (2011). Effecten van schoolsamenstelling op schoolprestaties in het Nederlands basisonderwijs. Amsterdam: Kohnstamm Instituut.

Korkmazer, B. & Agirdag, O. (2015). Etnische ongelijkheid in het onderwijs. In D. Dierckx, J. Coene, P. Raeymaeckers, & M. Van Der Burg (Eds.), Armoede en sociale uitsluiting : jaarboek 2015 (pp. 231–249).

Kuik, A. & Van der Molen, H. (2017). Motie van het lid Kuik c.s. over nadere vooropleidingseisen aan mbo'ers. Geraadpleegd op 23 januari 2019 van <https://www.tweedekamer.nl/kamerstukken/verslagen/detail?id=2017Z17359&did=2017D36064>.

OECD (2018). The resilience of Students with an Immigrant Background. Factors that shape well-being. Paris: OECD Publishing.

Ong, C. B. (2014). Ethnic segregation in housing, schools and neighbourhoods in the Netherlands. Maastricht: Maastricht University.

Rijksoverheid. (z.d.). Waarom moet ik een startkwalificatie hebben? Geraadpleegd op 23 januari 2019 van <https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/leerplicht/vraag-en-antwoord/waarom-moet-ik-een-startkwalificatie-hebben>

Terwel, J., Rodrigues, G.R. & Van de Koot-Dees, D. (2011). Tussen afkomst en toekomst. Case studies naar de schoolloopbanen van leerlingen van 10-21 jaar. Antwerpen-Apeldoorn: Garant.

Van Rooijen, M., De Winter-Koçak, S., Day, M. & Jonkman, H. (2019). Is het schooladvies gekleurd? Verkenning naar de totstandkoming van schooladviezen voor leerlingen met een migratieachtergrond. Utrecht: Kennisplatform Integratie & Samenleving.

Kennisplatform
Integratie &
Samenleving

Colofon

Financier:
Auteurs:

Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid
S. Winter-Koçak, Msc

M. Badou, Msc
Drs. B. Tierolf

Met medewerking van:

Dr. M. A. J. Ezinga
L. Hooge Venterink

Foto omslag:
Ontwerp:
Uitgave:

Hollandse Hoogte, Marcel van den Bergh
Design Effects

Kennisplatform Integratie & Samenleving
P/a Kromme Nieuwegracht 6

3512 HG Utrecht
T (030) 230 3260

De publicatie kan gedownload worden via de website van het Kennisplatform Integratie & Samenleving: <http://www.kis.nl>.

ISBN 978-90-5830-988 4

© Kennisplatform Integratie & Samenleving, Utrecht 2020.

Het auteursrecht van deze publicatie berust bij het Verwey-Jonker Instituut. Gedeeltelijke overname van teksten is toegestaan, mits daarbij de bron wordt vermeld.

The copyright of this publication rests with the Verwey-Jonker Institute. Partial reproduction of the text is allowed, on condition that the source is mentioned.

KENNISPLATFORM INTEGRATIE & SAMENLEVING

Kennisplatform Integratie & Samenleving doet onderzoek, adviseert en biedt praktische tips en instrumenten over vraagstukken rond integratie, migratie en diversiteit. Daarnaast staat het platform open voor vragen, signalen en meningen en formuleert daar naar beste vermogen een antwoord op.

Deze kennisuitwisseling is bedoeld om een fundamentele bijdrage te leveren aan een pluriforme en stabiele samenleving. Blijf op de hoogte van alle projecten, vragen en antwoorden en andere kennisuitwisseling via www.kis.nl, de [nieuwsbrief](#), [Twitter](#) en [LinkedIn](#).

